

HUIJATA, NARRATA, PETKUTTAA, JALLITAA JA EREHDYTTÄÄ
LÄHISYNONYymiEN KOGNITIIVISTA SEMANTIikkaA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
1.2.2022

Minna-Liisa Taskinen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Aihe ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Verbien sanakirjamääritelmät	3
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	4
2.1. Kognitiivinen semantiikka	4
2.2. Prototyyppi ja kehys	6
2.3. Muuttuja ja kiintopiste	8
2.4. Synonymia	10
2.5. Aikaisempi tutkimus	11
3. TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ	15
3.1. Tutkimusaineisto	15
3.2. Tutkimusmenetelmä	17
3.2.1. Aineiston semanttinen tarkastelu	17
3.2.2. Aineiston syntaktinen tarkastelu	22
4. ANALYYSI	24
4.1. Abstraktiset kehykset	24
4.1.1. HARHAANJOHTAMINEN-kehys	24
4.1.2. SOSIAALINEN-kehys	27
4.1.3. USKONNOLLINEN-kehys	29
4.2. Konkreettiset kehykset	31
4.2.1. TOIMINNALLINEN-kehys	31
4.2.2. TALOUDELLINEN-kehys	33
4.2.3. KAUPANKÄYNTI-kehys	35
4.3. Huijaamisverbien saamat subjektit	37
4.4. Huijaamisverbien saamat objektit	41
4.5. Koonti	43
5. PÄÄTÄNTÖ	52

1. JOHDANTO

1.1. Aihe ja tutkimuskysymykset

Tarkastelen tässä tutkielmassani verbejä *huijata*, *petkuttaa*, *narrata*, *jallittaa* ja *erehdyttää*. Verbit ovat Synonyymisanakirjan (SS 1999 s.v. *huijata*) mukaan keskenään synonyymisiä. Tämän tutkielman teoriataustana toimivan kognitiivisen semantiikan mukaan muodoltaan erilaiset sanat eivät voi kuitenkaan olla täydellisiä synonyymeja (Kuiri 2012: 84). Siksi haluankin tässä tutkielmassani selvittää, millaista toimintaa kukin verbi kuvaa ja millaisia merkityseroja kyseisillä verbeillä on.

Valitsin tarkasteluni kohteeksi nimenomaan huijaamisverbit¹ koska huomasin, että suomen kielessä on huomattavan monta eri sanaa, jolla ilmaista jonkinlaista huijaamista. Tutkielmaani valitsemieni verbien lisäksi niitä ovat esimerkiksi *juksata*, *puijata*, *huiputtaa*, *jujuttaa*, *bluffata*, *sumuttaa*, *naruttaa*, *jymäyttää*, *viilata linssiin* ja *vetää nenästä* (SS 1999 s.v. *huijata*). Huijaamista ilmaisevat verbit lienevät osa attraktiokeskusta, jonka ympärille syntyy paljon synonymiaa. Attraktiokeskukset liittyvät yleensä ilmiöihin, jotka herättävät voimakkaita tunteita tai arvoituksia. (Kangasniemi 1997: 43.) Huijaaminen, narraaminen, petkuttaminen, jallittaminen ja erehdyttäminen epäilemättä herättävätkin voimakkaita tuntemuksia – etenkin näiden toimien kohteeksi joutuneelle osapuolelle, kuten esimerkeissä (1) ja (2) on todennäköisesti tapahtunut.

(1) *Winclub petkutti minulta kaikki rahat. (2007)*

(2) *Eivät halua vaan myöntää että hakevat ainoastaan omaa hyvää ja särkevät sydämiä missä kulkevatkaan ja narraavat ja hyväksikäyttävät minkä ehtivät ja ilman kondomia!!! (2018)*

Pitkähköstä huijaamista kuvaavien verbien listasta (SS 1999 s.v. *huijata*) valitsin tähän tutkielmaan sisällyttämäni viisi huijaamisverbiä kahden kriteerin avulla. Ensimmäinen kriteeri oli, että verbien tuli olla mahdollisimman yleisesti käytössä valitsemassani korpuksessa, jolloin käytön variaatiota esiintyy mahdollisimman paljon. Toisen kriteerin

¹ Valitsemistani verbeistä yleisimmin käytössä oleva verbi on *huijata* (ks. taulukko 1 s. 16). Siksi käytän tutkimistani verbeistä hyperonymista nimitystä *huijaamista ilmaisevat verbit* tai *huijaamisverbit*. Käytän yleisellä tasolla puhuttaessa myös mm. sanoja *huijaaja* ja *huijattu* tarkoittaessani huijaamisverbien syntaktisia subjekteja ja objekteja.

mukaan verbien tuli olla erikantaisia, jotta jokainen ilmaisu edustaisi hiukan eri näkökulmaa. Tällöin verbit kuvannevat vähän erityyppistä huijaamista ja merkityseroja löytyy todennäköisemmin. Tutkimusaineistonani on yhteensä 500 lauseen aineisto, joka on peräisin *Suomi 24 virkkeet* -korpuksesta (tästä lisää luvussa 3.1. Tutkimusaineisto).

Tutkielmani tutkimuskysymykset ovat

1. Millaista on prototyyppinen *huijaaminen, narraaminen, petkuttaminen, jallittaminen* sekä *erehdyttäminen*?
2. Miten tutkimieni huijaamisverbien merkitykset eroavat toisistaan?
3. Miten tutkimukseni tulokset vastaavat verbien sanakirjamääritelmiä?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaan tarkastelemalla huijaamisverbejä sekä semantiikan että syntaksin näkökulmasta. Huomioni kohteena ovat semanttiset kehykset, joissa huijaaminen tapahtuu, sekä huijaamisverbien sisältävien lauseiden syntaktiset subjektit ja objektit (ks. tarkemmin luku 3.2. Tutkimusmenetelmä). Toiseen tutkimuskysymykseen vastaan vertaamalla luomiani huijaamisverbien prototyyppisiä toisiinsa. Lopuksi vertaan vielä saamiani tuloksia seuraavassa alaluvussa esittelemiini huijaamisverbien sanakirjamääritelmiin.

Tutkimukselle asettamani hypoteesi on, että valitsemillani huijaamista ilmaisevilla verbeillä on tunnistettavissa merkityseroja. Hypoteesini perustuu, kuten jo mainitsin, kognitiiviseen semantiikkaan, jonka mukaan täydellistä synonymiaa ei ole olemassa, vaan aina sanan muodon muuttuessa myös sen merkitys muuttuu (Kuiri 2012: 84; Onikki 2002: 88). Hypoteesiani tukee myös se, että verbeissä on nähtävissä jonkinlaisia merkityseroja jo pelkän kielitajun perusteella. Esimerkiksi huijaamisessa voinee olla kyse mistä tahansa aina leikkimielisestä huijaamisesta rikolliseen toimintaan saakka. Sen sijaan narraaminen yhdistyy vahvasti nimenomaan leikkimieliseen toimintaan ja petkuttaminen puolestaan erityisesti rikolliseen tai omaa etua tavoittelevaan toimintaan.

1.2. Verbien sanakirjamääritelmät

Tässä alaluvussa esittelen, miten tutkimukseen valitsemani huijaamista ilmaisevat verbit määritellään sanakirjassa. Sanakirjana käytän Kielitoimiston sanakirjan vuonna 2020 päivitettyä verkkoversiota (jatkossa KS).

<i>huijata</i>	'harjoittaa epärehellistä (liike)toimintaa, pettää, petkuttaa, huiputtaa' (KS 2020 s.v. <i>huijata</i>).
<i>narrata</i>	'puhua perättömiä, valehdella (us. leikkimielessä, pahaa tarkoittamatta); viekoitella, huiputtaa, puijata, naruttaa, jujuttaa, vetää nenästä' (KS 2020 s.v. <i>narrata</i>).
<i>petkuttaa</i>	'pettää, huiputtaa, puijata, narrata, vetää nenästä, huijata' (KS 2020 s.v. <i>petkuttaa</i>).
<i>jallittaa</i>	'ark. pettää, petkuttaa, puijata, narrata, vetää nenästä, eksyttää, harhauttaa; urh. jallittaa vastustajaa jääkiekossa, jalkapallossa ym.' (KS 2020 s.v. <i>jallittaa</i>).
<i>erehdyttää</i>	'johtaa harhaan, harhauttaa, eksyttää' (KS 2020 s.v. <i>erehdyttää</i>).

Sanakirjamääritelmien mukaan tutkimieni verbien välillä on löydettävissä joitakin merkityseroja. Esimerkiksi *huijata*-verbille esitetään muista verbeistä poiketen epärehellisen liiketoiminnan merkitys ja *jallittaa*-verbille urheiluun liittyvä merkitys. Verbien sanakirjamääritelmissä tukeudutaan kuitenkin vahvasti synonymiaan, mikä saattaa tiedonhakijan kannalta olla problemaattista. Synonyymit saattavat nimittäin johdattaa tiedonhakijaa sana-artikkeleiden kierteeseen, jossa tiedonhakija ohjataan merkityksen selittämisen sijaan aina vain uuden lähisynonyymien äärelle. Tiedonhakija ei siis välttämättä löydä lainkaan alun perin etsimänsä sanan merkitystä. (Sivonen 2002: 513–514.) Tästä syystä lähisynonyymien merkityserojen tutkiminen on tärkeää ja perusteltua.

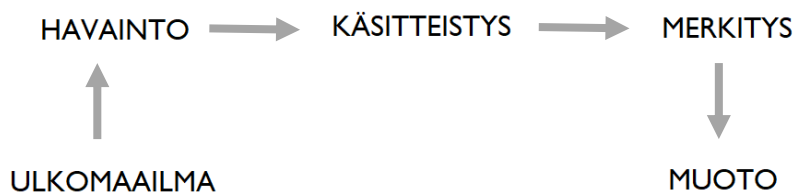
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelen tutkielmani kannalta oleellisia tutkimusaloja ja käsitteitä. Aloitan kertomalla tutkimukseni teoreettisena viitekehyksenä toimivasta kognitiivisesta semantiikasta. Sen jälkeen esittelen käsitteet *prototyyppi* ja *kehys* sekä *muuttuja* ja *kiintopiste*. Lopuksi kerron myös täydellisestä ja epätäydellisestä synonymiasta sekä olennaisista aiemmista tutkimuksista.

2.1. Kognitiivinen semantiikka

Tutkielmani teoreettinen viitekehys sijoittuu **kognitiivisen kielitieteen** alle. Kognitiivinen kielitiede tarkastelee kieltä nimensä mukaisesti siitä lähtökohdasta, että kieli on erottamaton osa ihmisen kognitiota ja kielen tarkoituksena on merkitysten välittäminen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kognitiivisen kielitieteen mukaan kaikilla kielen piirteillä, kuten kieliopillisilla muodoilla ja syntaktisilla rakenteilla, on oma merkityksensä. Tästä seuraa se, että aina ilmaisun muodon muuttuessa tapahtuu muutos myös sen kantamassa merkityksessä (Kuiiri 2012: 83–84, Onikki 2002: 88–89).

Kognitiivisen kielitieteen alle sijoittuu tutkielmani kannalta oleellisin tutkimussuuntaus **kognitiivinen semantiikka**. Kognitiivinen semantiikka korostaa yleensä kokonaisvaltaisuutta ja kokemuksellisuutta. Se nostaa esille erityisesti merkityksen yhteyden ihmisen aistihavaintoihin ja ruumiillisiin kokemuksiin. (Onikki 2002: 108.) Alla olevassa kuviossa 1 havainnollistan kognitiivisen semantiikan näkemystä merkityksen synnystä.

KUVIO 1. Kognitiivisen semantiikan näkemys merkityksen syntyprosessista (Kuiiri 2012: 85; ks. myös Evans & Green 2006: 7).

Kognitiivinen semantiikka näkee merkityksen olevan luonteeltaan prosessinomainen, kuten kuviossa 1 kuvataan (Evans & Green 2006: 162). Sen mukaan merkitysten perustana on ihmisen kielenulkoisesta maailmasta tekemät aisti- ja havaintokokemukset. Joistakin havainnoista seuraa ei-kielellinen käsitteistäminen (*conseptualisation*), jonka jälkeen osa käsitteistyksistä siirtyy kielelliseksi merkitykseksi kieleen (Kuiri 2012: 84, 86). Kieli viittaa täten siis aina ulkoisen maailman olioiden sijaan nimenomaan puhujan mielessä oleviin käsitteistykseen (Evans & Green 2006: 158). Kielenkäyttäjät eivät koskaan kykenekään kuvaamaan kielenulkoista maailmaa sellaisena kuin se todellisuudessa on, vaan kielelliseen ilmaukseen liittyy aina kielenkäyttäjän tekemät käsitteistykset ja valinnat. Siksi kognitiivinen kielitiede ei erota kieltä sitä käyttävistä ihmisistä. (Haddington & Sivonen 2010: 10–11.)

Kognitiivisessa semantiikassa yksi tärkeä huomio on merkitysten ensyklopedisuus. Sanojen merkitys on konventionaalinen eli yhteisesti sovittu, jotta ihmisten välinen vuorovaikutus ja ymmärrys ovat mahdollisia. Ihminen liittyy sanoihin kuitenkin konventionaalisen merkityksen lisäksi myös oman henkilökohtaisen maailmankokemuksensa ja -tietoutensa. (Kuiri 2012: 99.) Toisin sanottuna siis kaikista, mitä ihminen tietää jostakin sanasta, tulee osa sen sanan merkitystä (Croft 2003: 163; Langacker 1987: 155–158).

Kognitiivinen kielitiede ja kognitiivinen semantiikka eivät ole vain yhtä metodologiaa tai kuvausmallia noudattavia koulukuntia, vaan niiden sisällä on metodologisesti monenlaista tutkimusta. Yhteistä tutkimuksille on, että ne kaikki viittaavat samoihin peruspilareina toimiviin lähteisiin. Yksi näistä kognitiivisen kielitieteen peruspilareista on Ronald W. Langackerin **kognitiivisen kieliopin kuvausmalli**. Langacker kertoo kognitiivisesta kieliopista erityisesti teoksissaan *Foundations of cognitive grammar I* (1987) ja *Foundations of cognitive grammar II* (1991), joissa hän käy erityisesti englannin kielen pohjalta läpi kielen koko kieliopillisen rakenteen kuvauksen. (Onikki-Rantajääskö 2010: 41–42, 52.)

Onikin (2002: 89) mukaan kognitiivinen kielioppi ”tarjoaa täsmällisen kuvauskaluston sellaiseen kieliopin kuvaukseen, jossa kieliopilliset rakenteet nähdään semanttisesti motivoituviksi”. Kognitiivisen kieliopin kuvauskalustoon kuuluvat muun muassa oman tutkielmani kannalta olennaisena prototyyppiajattelu ja perheyhtäläisyydet sekä muuttuja–kiintopiste-jako (Onikki-Rantajääskö 2010: 30, 49). Näistä kerron lisää luvuissa 2.2. ja

2.3. Tutkimukseni kannalta on myös olennaista huomata, että kognitiivinen kielioppi korostaa syntaksin ja semantiikan erottamattomuutta (Leino 1993: 54; Onikki-Rantajääskö 2010: 47). Syntaksi ja semantiikka kulkevat tutkielmanikin analyysiosassa käsi kädessä.

2.2. Prototyyppi ja kehys

Erilaisten kohtaamiensa olioiden, esineiden ja tapahtumien luokittelu on ihmisille luonteenomaista. Se tapahtuu yleensä nopeasti ja ihmisen tiedostamatta. Tämän kaltainen luokittelu on ihmisen selviytymisen kannalta äärimmäisen tärkeää, sillä virhearviolla voi olla kohtalokkaitakin seurauksia. Esimerkiksi tiikerin sekoittaminen isoon kotikissaan on vaarallista, ja nojatuolin sijaan kovan lattian valitseminen mukavaa lukuhetkeä varten aiheuttaa vähintäänkin epämukavuutta. Kognitiivisessa kielitieteessä pohditaankin, miten ihminen luokittelee tällaisia asioita mielessään. (Kövecses 2006: 17.) Tähän kysymykseen pyritään vastaamaan muun muassa **prototyyppien** avulla.

Prototyyppejä käytetään kuvaamaan luokkien mallitapauksia, eli prototyypin voi sanoa olevan luokkansa edustavin esimerkki. Luokan edustavimmat ja prototyyppisimmät tapaukset muodostavat luokan ytimen. Myös kauemmaksi sijoittuvat epäprototyyppiset tapaukset voivat sisältyä luokkaan, jos niiden katsotaan olevan riittävän lähellä prototyyppiä. Esimerkiksi luokassa LINTU voidaan prototyyppisiksi tapauksiksi nimetä vaikkapa punarinta ja peipponen. Sen sijaan kana ja pingviini ovat epäprototyyppisiä lintuja. Kaikilla mainituista on kuitenkin niin paljon yhteisiä ominaisuuksia eli perheyhtäläisyyksiä, että ne voidaan lukea samaan luokkaan kuuluviksi. (Leino 1993: 36–37, 39.)

Perheyhtäläisyys on termi, jota filosofi Ludwig Wittgenstein käytti kuvaamaan luokkien jäsenten yhteenkuuluvuutta. Tätä voi havainnollistaa ottamalla esimerkiksi perinteisen ihmisperheen. Perheenjäsenillä saattaa olla keskenään eriväriset hiukset, erikokoiset jalat tai erilaiset nenät, mutta he muodostavat silti perheen. Ei siis ole olemassa tiettyä ominaisuuksien listaa, joka jokaisen perheenjäsenen tulisi täyttää kuuluakseen perheeseen. He kaikki kuitenkin muistuttavat toisiaan, ja heillä on joitakin yhteisiä piirteitä jonkun perheenjäsenen kanssa. (Kövecses 2006: 22.) Perheyhtäläisyys ei kuitenkaan koske vain fyysisiä olioita, vaan sama pätee myös lingvistisiin luokkiin, kuten morfeemeihin ja sanoihin (Evans & Green 2006: 29).

Perheyhtäläisyyksien mukaisesti prototyypiteoria vastustaa ajatusta, jossa jokaisen luokan jäsenen tulee täyttää tietyt välttämättömät ehdot kuuluakseen kulloinkin kyseessä olevaan luokkaan. Sen sijaan se korostaa luokkien sumearajaisuutta ja joustavuutta, jolloin välttämättömien ehtojen sijaan keskitytään samankaltaisuussuhteisiin. Prototyypiajattelun etuna on, että mallitapauksista poikkeavat rajatapauksetkin voidaan sisällyttää luokkiin. (Onikki-Rantajääskö 2010: 49; ks. myös Kövecses 2006: 23 ja Leino 1993: 36–37.)

Prototyyppeihin liitetään usein termi *kehys*. Kövecsesin (2006: 64) mukaan kehyksen voi määritellä olevan strukturoitu päänsisäinen representaatio jostakin konseptuaalisesta luokasta. Esimerkiksi ymmärtääkseen sanan *aamiainen* täytyy ihmisellä ensin olla ymmärrys ateriointiin ja ateriarytmiin liittyvästä kehyksestä. Kehys määrittelee, että prototyypinen aamiainen on ateria, joka syödään aikaisin aamulla unijakson jälkeen, ja siihen kuuluu tietyt aamiaiseksi sopivat ruoka-aineet. Todellisuudessa prototyypissä voi kuitenkin olla vaihtelua, jolloin aamiainen syödäänkin aamulla sen jälkeen, kun on valvottu koko yö tai aamiaiseksi tarjoillaan muuta kuin aamupalaksi miellettyä ruokaa. Näitä kaikkia voi kuitenkin kutsua aamiaiseksi. Otetaan toiseksi esimerkiksi sana *rystynen*. Kyseinen sana saa merkityksen vasta, kun sitä tarkastelee laajemmassa kehyksessä: rystynen on osa sormea, joka on osa kättä, joka on osa käsivartta, joka on osa vartaloa. Sana *rystynen* on siis järkevä vain, kun ihmisellä on jonkinlainen ymmärrys sanan kehyksestä eli siitä, millainen ihmiskeho on. (Kövecses 2006: 64–65, 68–69.)

Kehykset eivät ole luonteeltaan ainoastaan kognitiivisia, vaan ne ovat myös kulttuurisia konstruktioita, jotka voivat vaihdella kulttuurista ja yksilöstä toiseen (Kövecses 2006: 69–70). Sivonen (2012: 195) muotoilee asian näin: ”kehyksen avulla kuvataan myös kielelliseen ilmaukseen liittyvää, semanttisesti olennaista tilanteista tietoa, joka usein on kulttuurisidonnaista”. Näiden tilanteisten tietojen tunteminen on tarpeellista, jotta yksilö osaa toimia oikein tietyssä tilanteessa ja jotta hän ymmärtää tilanteessa käytettävää kieltä. Esimerkiksi substantiivi *lasku* saa erilaisen merkityksen puhuttaessa matematiikan, alppihiihdon tai ravintolan kehyksessä. Tällöin *laskun* tarkoite riippuu siitä, missä kehyksessä sanaa käytetään. (Sivonen 2012: 195–196.)

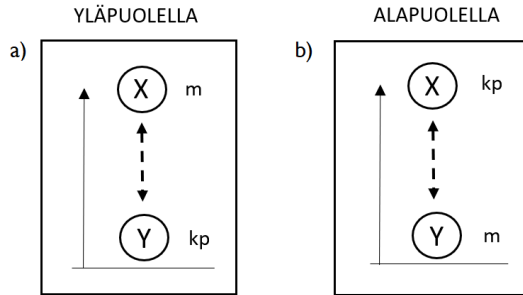
Yhtenä esimerkkinä kulttuurisidonnaisesta kehyksestä voidaan käsitellä ravintolassa käymisen kehystä. Se koostuu useista toisiaan seuraavista jaksoista, jotka ovat Suomessa tyyppillisesti seuraavat: 1) Mene ravintolaan. 2) Odota, että sinut ohjataan pöytään. 3)

Tarkastele ruokalistaa. 4) Tilaa ruoka. 5) Odota, että tarjoilija tuo ruoan. 6) Syö ruoka. 7) Tilaa lasku. 8) Maksa lasku. 9) Lähde ravintolasta. Nämä vaiheet pätevät Suomen lisäksi useissa länsimaisissa ravintoloissa, mutta toiseen kulttuuriin, kuten Japaniin, mentäessä saattavat aterioiden vaiheet olla tästä hyvinkin poikkeavat. (Sivonen 2012: 195–196; ks. myös Kövecses 2006: 70.) Kehyksen vaiheet eivät Suomessakaan aina automaattisesti seuraa esiteltyä kaavaa, vaan joissakin ravintoloissa voi esimerkiksi mennä istumaan pöytään ilman ohjaamista, ja joskus asiakas saattaa tarkasteltuaan ruokalistan tarjontaa poistua paikalta tilaamatta mitään (ks. Kövecses 2006: 70).

2.3. Muuttuja ja kiintopiste

Leonard Talmy on soveltanut hahmopsykologiasta tutun kuvio–tausta-jaon lingvistisen analyysin käyttöön. Käsitteet kuvaavat sitä, miten lauseiden nominaalijäsenten ilmaismien entiteettien keskinäistä liikettä tai sijaintia hahmotetaan. *Kuvio* (*figure*) on liikkuva tai liikkuvaksi käsitteistetty entiteetti, jonka sijaintia tai liikettä tarkastellaan sitä ankkuroivaa, sijainniltaan pysyvämpää *taustaa* (*ground*) vasten. Esimerkkilauseissa *Kynä on pöydällä* ja *Kynä putosi pöydältä* kynä on entiteetti, jonka sijaintia tai liikettä tarkastellaan suhteessa taustana toimivaa pöytää vasten. Olion liikettä tai sijaintia ei siis pysty hahmottamaan tarkastelematta sitä jotakin ankkuroivaa taustaa vasten. (Talmy 2000: 311–312; Huumo & Sivonen 2010: 30.)

Kuvio–tausta-jako on otettu käyttöön myös kognitiivisessa kieliopissa. Langacker (1987) on muodostanut *kuvion* ja *taustan* pohjalta termit *muuttuja* (*trajector*) ja *kiintopiste* (*landmark*). Hänen mukaansa lauseissa on merkitykseltään eritasoisia jäseniä. Muuttuja on lauseen merkittävin jäsen, jonka sijaintia tai ominaisuuksia lause konstruoi. Muuttujan voi ajatella olevan ensisijainen huomion kohde (*primary focus*). Usein lauseessa on muuttujan lisäksi muitakin merkittäviä jäseniä, jotka muodostavat sekundäärisen huomion kohteen (*secondary focus*). Tällaisia sekundäärisiä kohteita kutsutaan kiintopisteiksi. Muuttujan ja kiintopisteen valinta on semanttisesti merkittävää, sillä kielellisillä ilmauksilla voi olla sama sisältö, ja ne voivat kuvata samaa jäsenten välistä suhdetta, mutta ilmausten merkitykset voivat kuitenkin erota toisistaan riippuen ilmauksen muuttujasta ja kiintopisteestä. (Langacker 2008: 70, 113.) Tätä havainnollistan kuviossa 2 sekä seuraavassa kappaleessa.

KUVIO 2. Havainnollistava kuva muuttujan ja kiintopisteen valinnasta syntyvästä merkityserosta (Langacker 2008: 71).

Kuviossa 2 esitetyillä tapauksilla a ja b on sama sisältö. Molemmat indikoivat kahden jäsenen suhteellista spatiaalista sijaintia vertikaalisen akselin suuntaisesti. Myös niiden ilmaisema jäsenten välinen suhde on sama, sillä *X on Y:n yläpuolella* kuvaa samanlaista suhdetta kuin *Y on X:n alapuolella*. Tapauksissa on kuitenkin semanttinen ero. Kun kuvioiden ilmaisemaa suhdetta tarkastellaan näkökulmasta *X on Y:n yläpuolella*, käytetään Y:tä apuna määrittelemään X:n sijaintia. Tällöin X toimii muuttujana (m), jota tarkastellaan kiintopisteen (kp) Y kautta. Ilmaisussa *Y on X:n alapuolella* muuttuja on puolestaan Y ja kiintopiste X. (Langacker 2008: 71.)

Muuttuja ja *kiintopiste* vastaavat universaalilla tasolla käsitteitä *subjekti* ja *objekti*. Muuttujan ja kiintopisteen nähdään kuitenkin olevan subjektia ja objektia laajemmin soveltuvat kognitiivisen kielitieteen tarpeisiin. Tyypillisesti subjektilla ja objektilla nimittäin tarkoitetaan nomineja, joilla on lauseketasolla tietty syntaktinen rooli. Muuttuja ja kiintopiste sen sijaan voivat sisältyä predikaatioon, jolloin niitä ei välttämättä tarvitse kirjoittaa lauseeseen näkyville. Esimerkiksi lauseissa *Jesse lukee uuden kirjansa* ja *Jesse lukee nopeasti* on olemassa kiintopiste riippumatta siitä, onko lauseeseen kielennetty suoraa objektia vai ei. (Langacker 1987: 231–232.) Tässä tutkielmassani tarkastelen huijaamisverbien saamia muuttujia ja kiintopisteitä siitä näkökulmasta, että muuttuja vastaa lauseen syntaktista subjektia ja kiintopiste objektia.

2.4. Synonymia

Synonymiasta puhutaan silloin, kun kahdella tai useammalla erimuotoisella sanalla on keskenään sama merkitys (Kangasniemi 1997: 42). Synonymiaa ja eufemismeja syntyy erityisen usein tabuina pidettyjen asioiden ympärille. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi kuolema ja seksuaalisuus. (Saeed 2009: 65.) Kangasniemi (1997: 43) kutsuu tällaisia aiheita attraktiokeskuksiksi, jotka herättävät voimakkaita tunteita ja arvotuksia – ja siten synnyttävät paljon synonymiaa. Toinen tyypillinen synonymian synty tapa on tilanne, jossa puhuja tietää kahdessa eri kielessä tai murteessa käytössä olevat sanat samalle asialle, kuten suomen kielen länsisuomalainen *vihta* ja itäsuomalainen *vasta* (Saeed 2009: 65; KS 2020 s.v. *vasta* ja *vihta*).

Käytännössä täydellinen synonymia on epätodennäköistä. Jos kieleen syntyy esimerkiksi kahden sanan täydellinen synonymia, on tyypillistä, että lopulta vain toinen sanoista valikoituu käyttöön ja toinen häviää kokonaan. (Kangasniemi 1997: 42.) Myös Croft (2000: 174–181) vahvistaa, että kielenkäyttäjät usein suosivat käytössään vain tiettyä varianttia, jolloin muut variantit kuihtuvat pois. Sanojen välille syntyy myös helposti pieniä semanttisia eroja, tai ne yhdistetään erilaisiin tyylirekistereihin, jotka luovat vaihtelua synonyymisten sanojen merkitykseen. Saeed (2009: 65–67) kertoo esimerkiksi eri tyylirekistereihin kuuluvia kuolemaa kuvaavia ilmauksia, joita ovat suomessa muun muassa *kuolla*, *menehtyä*, *delata* ja *nukkua pois*. Erilaisia tyyllilajeja voi siis olla esimerkiksi puhekieli, formaali kieli, slangit tai kirjallisuus. Jotkin synonyymisen oloiset sanat saattavat tyyllilajin lisäksi myös ilmentää puhujan asenteita, kuten neutraali sana *poliisi* ja alatyylinen sana *paskalakki*, jolloin käytännössä samaa tarkoittavilla sanoilla on kuitenkin keskenään erilainen merkitys. (Saeed 2009: 65–67.)

Vaikka täydelliset synonyymit ovat epätodennäköisiä, Pia Päiviö (2007) osoitti väitöskirjassaan, että suomen kielestä on kuitenkin mahdollista löytää ainakin lähes täydellisiä synonyymeja. Päiviön mukaan sanat *asti* ja *saakka* ovat syntaktisesti samantyyppisiä sekä konnotaatioiltaan ja affektiivisiltä merkityksiltään samanlaisia. Myös Kangasniemi (1997: 42) mainitsee ”liki täydelliseltä tuntuviksi synonyymeiksi” sanat *saita*, *pihi*, *kitsas* ja *itara*. Täydelliset tai lähes täydelliset synonyymit ovat tästä huolimatta harvinaisia, ja tyypillisemmin synonyymien yhteydessä puhutaankin **lähisynonyymeista**. Lähisynonyymeilla on joiltain osin tai joissain esiintymisympäristöissä toisistaan poikkeavia

merkityksiä. Lähisynonyymeilla on usein samankaltainen denotatiivinen merkitys, mutta sanoihin liittyvät liitännäismerkitykset eroavat toisistaan, kuten esimerkiksi sanoissa *vaimo* ja *eukko*. (Kangasniemi 1997: 42.)

Jotta saataisiin selville, ovatko jotkin sanat täydellisiä synonyymeja vai ei, on sen testaamiseen kehitetty kaksi erilaista testiä. Ensimmäisen testin taustalla on oletus siitä, että täydelliset synonyymit voivat korvata toisensa kaikissa mahdollisissa esiintymisympäristöissä ilman, että ilmauksen merkitys muuttuu millään tavalla. Tämän kriteerin testaaminen kuitenkin osoittautuu ongelmalliseksi, sillä mahdollisia esiintymisympäristöjä on lukematon määrä. Testi on myös osittain paradoksaalinen, sillä sen suorittaminen vaatisi lopputuloksen tietämisen etukäteen, koska se, voivatko sanat korvata toisensa missä tahansa ympäristössä riippuu siitä, mielletäänkö niiden merkitysten olevan täydellisesti samat. (Kangasniemi 1997: 43.)

Toinen testi, joka sekin osoittautuu ongelmalliseksi, on testattavien sanojen vastakohtien tarkastelu. Tällöin täydellisiksi synonyymeiksi mielletyt sanat saavat saman vastakohtan. Merkityserot puolestaan paljastuvat sanojen erilaisilla vastakohdilla, kuten esimerkiksi sana *saita* saa vastakohdakseen *anteliaan*, mutta *nuukan* vastakohta on ennemminkin *tuhlaavainen*. Kaikille mahdollisille synonyymeille ei kuitenkaan ole esitettävissä vastakohtaa, kuten sanoille *asti* ja *saakka*, eikä niitä siten voi tällä testillä testata. Vastakohta saattaa myös häivyttää sanojen liitännäismerkitykset, kuten sanojen *ehkä* ja *kenties* eri tyyli-sävyt katoavat vastakohdassa *varmasti*. (Kangasniemi 1997: 42–43.)

Edellä mainituista syistä synonyymien täydellisyyden testaamiseen ja merkityserojen löytämiseen tehdyt testit eivät siis ole toimivia. Täten synonyymien tarkastelu vaatii tarkempia semanttisia tutkimuksia, jollaisia esittelen seuraavassa alaluvussa.

2.5. Aikaisempi tutkimus

Kognitiivista semantiikkaa käsittelevät aiheet ovat olleet varsin suosittuja kielitieteen tutkimuskohteita. Oma tutkielmani käsittelee lähisynonyymeja ja niiden semanttisia eroja. Tässä alaluvussa esittelen siis tästä näkökulmasta joitakin merkittäviä tai oman tutkielmani kannalta relevantteja tutkimuksia.

Pia Päiviö (2007) tutkii väitöskirjassaan rajaa ilmaisevia partikkeleita *asti* ja *saakka*. Yksi hänen tutkimuksensa tavoitteista on selvittää, miten synonyymisia joskus täydellisinäkin synonyymeina pidetyt *asti* ja *saakka* todella ovat. Tutkimuksen tulos on merkittävä synonymian olemassaolon kieltävän kognitiivisen kieliopin näkökulmasta, sillä sanat osoittautuvat tutkimuksen perusteella hyvin synonyymisiksi syntaktis-semanttisten funktioidensa osalta. Päiviön mukaan synonymia ja samanmerkityksisten sanojen olemassaolo tulisikin hyväksyä kognitiiviseen kielioppiin, koska suomen kielen muodostuminen kahdesta puhekielen murteesta on mahdollistanut lähes täydellisten synonyymien esiintymisen. (Päiviö 2007.) Päiviön löydös on merkittävä, mutta tulos eronnee oman tutkielmani tuloksesta. Valitsemani huijaamisverbit eivät nimittäin ole yhtä synonyymisia kuin Päiviön tutkimat partikkelit, sillä huijaamisverbeissä on jo kielitajun perusteella erotettavissa joitakin merkityseroja (ks. hypoteesit luvussa 1.1.).

Essi Salo (2016) perehtyy pro gradu -tutkielmassaan grammien *ohessa* ja *ohella* semantiikkaan. Kyseiset grammit ovat *oh*-vartalon inessiivi- ja adessiivimuotoja, joiden merkitys- ja käyttöeroja Salo tutkii. Tutkimusaineistona toimii korpus, jossa on tekstejä Kaleva-lehdestä vuosilta 1998–1999. Salo jakaa aineistonsa ensin kahteen pääluokkaan: konkreettisiin ja abstrakteihin tilanilmauksiin ja niistä edelleen tarkempiin alaluokkiin. Aineiston luokittelua helpottaakseen Salo valitsee kunkin ilmausryhmän kohdalle parafrasoin, jonka hän voi kuvitella *ohessa*- tai *ohella*-grammin paikalle. Salon tutkimuksen mukaan kyseisillä grammeilla on merkityseroja, kuten se, että *ohessa*-grammilla ilmaistaan eniten abstrakteja temporaalisia suhteita, kun taas *ohella*-grammilla abstrakteja komitatiivisia suhteita. Myös grammien käytössä on eroja, sillä esimerkiksi *ohella* ei toimi *ohessa*-grammin tapaan aineistossa lainkaan adverbina. (Salo 2016.) Salo on käyttänyt tutkimuksessaan samantapaista luokittelua kuin itse käytän tässä tutkielmassani. Minäkin jaan tutkimusaineistoni abstraktiseen ja konkreettiseen luokkaan sekä tarkempiin alaluokkiin, mutta käytän luokittelussa apuna parafrasien sijaan prototyyppejä.

Fanni Anttila (2019) tarkastelee pro gradu -tutkielmassaan synonyymeiksi luokiteltujen verbien *lampsia*, *löntystä*, *saapastella*, *talsia* ja *tallustaa* välisiä merkityseroja. Hän tarkastelee merkityseroja tutkimalla, millaisia kielenaineiksia verbien ympärillä on, ja lisäksi hän selvittää muun muassa verbien ilmaiseman liikkeen tapaa ja liikkujia. Tutkimusaineistona Anttilalla on oman tutkielmani tapaan Suomi24-korpus. Tutkimusmenetelmänä

hän käyttää liikemallia ja huomion ikkunointia. Anttilan mukaan suurimmat hänen tutkiemiensa verbien erot ilmenevät verbien *lampsia* ja *löntystä* välillä. *Löntystämiseen* yhdistetyt adverbiaalit kuvastavat nimittäin useimmin askeleen hitautta, raskautta tai laiskuutta, kun taas *lampsiminen* kuvataan jonkinlaisena päättäväisenä liikkeenä. *Talsia* ja *tallustaa* eivät tutkimuksen mukaan eroa merkityksiltään toisistaan kovinkaan paljoa. *Saapastella*-verbiin yhdistyy usein muuttujan välinpitämättömyyteen tai tärkeilevään tyyliin liittyviä adverbiaaleja. (Anttila 2019.) Anttilan tutkimuksen tarkoitus ja sen tutkimuskysymykset vastaavat pitkälti oman tutkielmani tavoitetta. Anttila tutkii kuitenkin liikeverbejä ja niiden ilmaisemaa liikettä, jolloin hänen käyttämänsä tutkimusmenetelmä eroaa omastani (ks. luku 3.2. *Tutkimusmenetelmä*).

Teijo Kemppaisen (2019) pro gradu -tutkielmassa tutkitaan verbien *rosvota*, *ryöstää*, *ryövätä* ja *varastaa* kuvaamien tilanteiden käsitteistyksiä sekä kyseisten verbien välisiä semanttisia eroja. Kemppainen analysoi Suomi24-korpuksesta hankkimaansa tutkimusainestoa sekä semanttisesta että syntaktisesta näkökulmasta hyödyntäen erityisesti argumenttianalyysin tapaan x-, y- ja z-argumentin käsitteitä. Argumenttirakenteeltaan anastusverbit saavat Kemppaisen mukaan keskimäärin yhtä paljon argumentteja, mutta eri argumenttien keskinäiset määrät vaihtelevat. Kemppainen jakaa argumentit semantiikaltaan erilaisiin ryhmiin. Näiden semanttisten ryhmien avulla verbien välille ei synny kovin suuria eroja, mutta tiettyjä työnjakoja on tunnistettavissa. Kemppaisen mukaan esimerkiksi x-argumentin eli subjektin osalta ”*varastaa* on selkeästi IHMISEN ja IHMISRYHMÄN toimintaa kuvaava verbi, kun taas *rosvota*, *ryöstää* ja *ryövätä* kuvaavat useammin VAIKUTTAJAN ja VALTION toimintaa”. Y-argumentin eli objektin semantiikan Kemppainen mainitsee olevan monipuolisin, sillä y-argumenttina voi toimia sekä elottomat että tietyin edellytyksin myös elolliset tarkoitteet. (Kemppainen 2019.) Kemppaisen tutkielma lienee esittelemistäni tutkimuksista samantapaisin kuin omani. Hänen tutkimissaan anastusverbeissä ja minun tutkimissani huijaamisverbeissä on kuitenkin erona, etteivät huijaamisverbit yleensä saa z-argumenttia, jolloin argumenttianalyysini olisi suppeampaa kuin Kemppaisella. Siksi tarkastelen vain huijaamisverbien saamia subjekteja ja objekteja (eli x- ja z-argumentteja).

Venla Juntto (2021) on hiljattain tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan lähimerkityksisiä verbejä kognitiivisen semantiikan näkökulmasta. Junton tutkimuksen kohteena ovat lähimerkityksisten liikeverbien *liikata*, *linkata*, *linkuttaa*, *nilkuttaa* ja *ontua* merkityserot.

Juntonkin tutkimusaineisto on kerätty Suomi24-korpuksesta. Juntto käyttää tutkimuksessaan pääasiassa liikemallia, jonka avulla verbeistä erotellaan osatekijöitä. Tutkimuksen tuloksena Juntto osoittaa löytäneensä kaikista tutkimistaan verbeistä jonkin tyypillisen ja muista verbeistä erottavan piirteen. Juntto toteaa esimerkiksi *linkata*-verbin olevan ”kallistunutta, sivuttaista ja epäsymmetristä liikettä”, ja sillä viitataan yleensä elollisen muuttujan konkreettiseen liikkeeseen. *Ontua* puolestaan tarkoittaa Junton mukaan ”epätasaista ja epäluotettavaa, huonosti etenevää liikettä”, ja sillä viitataan useimmiten abstraktiin liikkeeseen, kuten argumentointiin tai ajatteluun. (Juntto 2021.) Junton tutkimus on oman tutkimukseni kanssa hyvin samankaltainen, mutta Anttilan (2019) tutkimuksen tapaan se eroaa omastani siinä, että tarkastelun kohteena ovat liikeverbit, jolloin valitut tutkimusmenetelmät eroavat toisistaan.

3. TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄ

3.1. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistoni on hankittu Kielipankin konkordanssihakuhjelma Korpista (osoitteessa <https://korp.csc.fi>). Valitsin tutkittavakseni Suomi24 virkkeet -korpuksen (jatkossa Suomi24-korpus), jossa on Suomi24-keskustelupalvelun keskusteluja vuosilta 2001–2020. Valitsin kyseisen korpuksen, koska uskon kyseisen netissä vapaasti kaikkien käytävissä olevan keskustelupalvelun tarjoavan laajan variaation tutkimieni huijaamisverbien käytössä. Suomi24 kuvaakin keskustelupalveluaan seuraavasti:

Suomi24 Keskustelu on kaikille avoin keskustelupalvelu. Palvelu on maksuton kanava julkiseen keskusteluun ja mielipiteiden vaihtoon. Suomi24 Keskusteluissa sana on vapaa ja kirjoitteluun voi osallistua joko omalla nimellä, nimimerkillä tai anonyymisti. (Suomi24.)

Yllä olevan lainauksen mukaan Suomi24-keskustelupalvelu on helposti saatavilla oleva matalan kynnyksen keskustelupaikka, minne kuka tahansa voi kirjoittaa oman kokemuksensa. Etuna keskustelufoorumien valitsemisessa tutkimusaineistoksi on muun muassa se, että kirjoittajan kokeman huijaamisen ei tarvitse ylittää uutiskynnystä päästäkseen jaettavaksi kuten uutisteksteissä eikä valitun huijaamisverbin tarvitse sopia tiettyyn tyylilajiin kuten kaunokirjallisuudessa. Suomi24-palvelussa, kuten yleisesti muillakin keskustelufoorumeilla, käytetään normitetun yleiskielen sijaan myös vapaampaa kielimuotoa. Tämä avaa keskustelumahdollisuuden sellaisillekin henkilöille, jotka eivät hallitse yleiskielen normeja ja joiden on siksi hankalaa muualla saada mielipiteensä esille julkisesti (Hynönen 2008: 188).

Suomi24-keskustelupalvelu on avoimuutensa ja saavutettavuutensa lisäksi oiva tutkimusaineiston lähde myös, koska se tarjoaa mahdollisuuden keskustella anonyyminä tai nimimerkin suojista. Tämä helpottaa arkaluonteisesta tai häpeää aiheuttavasta aiheesta puhumista, kuten tässä tapauksessa huijatuksi joutumisesta. Toisaalta anonyymiyys madaltaa samalla kynnystä pilailta toisten keskusteluun osallistujien kustannuksella, jolloin keskustelufoorumi on lisäksi hyvä alusta huijaamisverbien synnylle. (Ks. Hynönen 2008: 188.)

Valitsemassani Suomi24-korpuksesta on 20 osakorpusta, joissa on yhteensä yli 4 miljardia sanetta. Osakorpukset on jaoteltu niiden sisältämien virkkeiden vuosiluvun mukaan. Kun esittelen analyysiluvussa aineistoni tukena aineistoesimerkkejä, merkitsen aineistoesimerkkien perään tunnisteeksi vuosiluvun, joka kertoo, minkä vuoden osakorpuksesta esimerkki on löydettävissä Suomi24-korpuksesta. Kuvassa 1 esitetään hakumenetelmä, jonka avulla poimin tutkimusaineistoni korpuksesta.

KORP 20 / 989 korpusta valittuina — 4,58G / 14,10G sanetta

Yksinkertainen Laajennettu Edistynyt Vertailu

sanaluokka on
verbi

tai

ja
perusmuoto on
huijata Aa

tai

Hae virkkeen sisältä

Konkordanssi: osumia sivulla: 25 järjestä korpusten sisällä: järjestämätön Tilastoja: laskentaperuste: sana

KUVA 1. Hakumenetelmä aineiston keräämiseen Korp-konkordanssihakuohjelmasta (osoitteessa <https://korp.csc.fi>).

Kuten kuvassa 1 näkyy, asetin aineistoni hakuehdoksi haluamani sanaluokan (verbi) sekä haluamani verbin perusmuodon. Tällä tavoin suoritettujen hakujen tulokset olen koonnut taulukkoon 1, jonka ensimmäisellä rivillä on kunkin huijaamisverbin esiintymien lukumäärä aineistossa. Toisella rivillä on kyseisten verbien prosentuaalinen osuus kaikkien esiintymien määrästä.

TAULUKKO 1. Verbien esiintymistiheys eli frekvenssi Suomi24-korpuksessa.

	<i>huijata</i>	<i>narrata</i>	<i>petkuttaa</i>	<i>jallittaa</i>	<i>erehdyttää</i>	yhteensä
osumia	162 867	9 406	5 133	4 099	3 871	185 376
%-osuus	87,8 %	5,1 %	2,8 %	2,2 %	2,1 %	100 %

Taulukon 1 luvut antavat suuntaa tutkimieni verbien esiintymistiheydestä eli frekvenssistä verrattuna toisiinsa. Huomattavasti eniten kielenkäyttäjät suosivat aineistossani

verbiä *huijata*, joka muodostaa yli 87 prosentin osuuden kaikista tutkimieni verbien esiintymistä. Kaikista vähiten kielenkäyttäjät käyttävät aineistossani verbiä *erehdyttää* (2,1 %).

Taulukon 1 mukaisista esiintymistä olen tehnyt vielä manuaalisesti seuraavan rajauksen: huijaamisverbin tulee esiintyä lauseessa finiittimuotoisena. Tällöin aineistosta rajautuu pois verbien partisiippi- ja infinitiivimuodot. Tämä varmistaa sen, että tutkimusaineistona käyttämäni virkkeistä on ainakin lähtökohtaisesti todennäköisempää löytää tietoa siitä, kuka huijaa ja ketä huijataan, eli lauseen syntaktinen subjekti ja objekti. Sopivista tapauksista valitsin satunnaisesti 100 esiintymää kustakin verbistä. Aineistoni yhteenlaskettu koko on siis 500 virkettä.

3.2. Tutkimusmenetelmä

Analyysini on kaksivaiheinen, sillä tarkastelen tutkimusaineistoani sekä semanttisesta että syntaktisesta näkökulmasta. Nämä näkökulmat ovat kognitiivisen semantiikan mukaan toisistaan erottamattomia (Leino 1993: 54; Onikki-Rantajääskö 2010: 47). Hyödynän kognitiivisen semantiikan teorioista erityisesti prototyyppiajattelua, kehysteoriaa ja muuttuja–kiintopiste-jakoa (ks. pääluke 2. *Teoreettinen viitekehys*). Seuraavissa alaluvuissa esittelen tarkemmin tutkimusmenetelmäni ensin semantiikan ja sitten syntaksin näkökulmasta.

3.2.1. Aineiston semanttinen tarkastelu

Aineistoni semanttisessa tarkastelussa ensimmäinen vaihe on aineiston luokittelu kahteen pääkehykseen, jotka olen nimennyt ABSTRAKTISEKSI ja KONKREETTISEKSI. Sanakirjan mukaan *abstraktinen* tarkoittaa ajatuksellista, käsitteellistä tai epähavainnollista (KS 2020 s.v. *abstraktinen*). ABSTRAKTINEN-kehykseen katsonkin kuuluvaksi huijaamistilanteet, jotka tapahtuvat mentaalisisellä tasolla puheaktin välityksellä, kuten esimerkiksi valehtelemine. *Konkreettinen* tarkoittaa sanakirjan mukaan puolestaan aistein havaittavaa, esineellistä tai aineellista (KS 2020 s.v. *konkreettinen*). Täten KONKREETTINEN-kehykseen kuuluvaksi tulkitse huijaamistilanteet, joissa on mentaalisen tapahtuman lisäksi

nähtävillä konkreettista toimintaa, kuten esimerkiksi kaupankäyntitilanne, jossa raha ja hyödyke vaihtavat omistajaa.

ABSTRAKTINEN–KONKREETTINEN-jaon kaltainen ryhmittely on tyypillistä kognitiivisen kielitieteen tutkimuksissa. Esimerkiksi Sivonen (2005: 43) on liikeverbien kognitiivista semantiikkaa käsittelevässä väitöskirjassaan jakanut liikeverbit objektiivisen, abstraktisen ja subjektiivisen liikkeen kehyksiin. Näistä tutkielmani kannalta olennaisimpia ovat Sivosen muodostamat *objektiivinen* ja *abstraktinen* kehys. Sivonen myötäilee Talmya (2000: 101), jonka mukaan objektiivisessa liikkeessä puhuja voi aistein havaita kielenulkoisessa maailmassa tapahtuvan liikkeen representaation, mutta abstraktinen liike voidaan puolestaan vain järkeillä. Objektiivinen liike kuvaa siis todellista liikettä, mutta abstraktisessa liikkeessä muuttuja ei todellisuudessa liiku, vaikka se kielennetäänkin liikkuvaksi (Sivonen 2005: 42–43).

Omassa tutkielmassani ei ole Sivosen (2005) tapaan kyse liikeverbeistä, jolloin tutkimusaineistoani ei pysty yhtä suoraviivaisesti jakamaan kehyksiin liikkeen tyyppin mukaan. Huijaamisverbien ilmaisema asia lieneekin havaittavan liikkeen tai toiminnan sijaan perimmiltään aina jonkinlainen mentaalinen ja abstraktinen tapahtuma. Kognition ulkopuolisessa maailmassa huijaaminen saattaa kuitenkin edustua myös konkreettisena toimintana. Tähän havaintoon perustan aineistoni jakamisen kehyksiin ABSTRAKTINEN ja KONKREETTINEN. Helpottaakseni aineiston jakamista näihin kehyksiin, olen luonut prototyypisen konkreettisen ja abstraktisen huijaamistilanteen. Nämä prototyypit esittelen taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Kehysten ABSTRAKTINEN ja KONKREETTINEN prototyypit.

ABSTRAKTINEN	Tilanne	- Mentaalinen (huijaamisesta seuraa vain mentaaleja tapahtumia) - Vuorovaikutustilanne, puheakti - Tarkoituksenmukainen tai tahaton
	Subjekti	- Hyötyjä tai neutraali - Aktiivinen toimija
	Objekti	- Kärsijä tai neutraali - Passiivinen vastaanottaja
	Aineisto-esimerkki	<i>On täysin mahdollista kielen keinoin jallittaa sekä itsensä, että muut ihmiset uskomaan jotain sellaista mitä ei ole olemassa. (2005)</i>
KONKREETTINEN	Tilanne	- Toiminnallinen (huijaamisesta seuraa konkreettista toimintaa) - Tarkoituksenmukainen
	Subjekti	- Hyötyjä - Aktiivinen toimija
	Objekti	- Kärsijä - Aktiivinen toimija
	Aineisto-esimerkki	<i>Ei kai se Persujen [Perussuomalaisten] vika ole, jos kansa ei nyt tiennyt ja erehdyttiin äänestämään väärä henkilöitä. (2013)</i>

Abstraktista huijaamista kuvaan taulukossa 2 mentaaliseksi vuorovaikutustilanteessa puheaktilla tapahtuvaksi toiminnaksi, joka voi olla tahallista tai tahatonta objektin tarkoitteen harhauttamista. Subjektin tarkoite on prototyypisesti aktiivinen toimija ja objektin tarkoite puolestaan passiivinen huijauksen kohde. Konkreettinen huijaaminen on puolestaan prototyypin mukaan tarkoituksenmukaista ja toiminnallista sekä subjektin että objektin tarkoitteen osalta, sillä huijaaja toimii aktiivisesti suorittaakseen huijauksen, ja huijattu toimii aktiivisesti huijauksen tuloksena. Objektin tarkoite ei välttämättä kärsi abstraktisesta huijaamisesta, mutta konkreettinen huijaaminen on tyypillisesti aina jollakin tavalla haitallista objektin tarkoitteelle. Harvat abstraktisen ja konkreettisen huijauksen rajatapaukset sijoitan introspektioni mukaan jompaankumpaan kehykseen.

KONKREETTINEN–ABSTRAKTINEN-jaon jälkeen luokittelen aineistoa edelleen tarkempiin kehyksiin. Nämä kehykset osoittavat, millaisessa tilanteisessa kehyksessä huijaaminen tapahtuu. Erotin tutkimusaineistostani yhteensä yhdeksän kehystä. Esittelen tässä pro gradu -tutkielmassani niistä kuitenkin vain kuusi suurinta. Päädyin tähän rajaukseen

tutkielmani laajuuden tähden ja koska osa kehyksistä on niin pieniä, ettei niistä voi tehdä päteviä johtopäätöksiä. On huomionarvoista, että jotkin aineiston tapauksista sopisivat useampaan eri kehykseen, mutta olen luokitellut ne vain yhteen sopivimpaan kehykseen. Taulukossa 3 esittelen kolme abstraktisen huijaamisen kehystä, niiden prototyyppiset piirteet sekä aineistoesimerkit.

TAULUKKO 3. ABSTRAKTINEN-kehysten sisältämät tilanteiset kehykset.

ABSTRAKTINEN		
HARHAAN- JOHTAMINEN	Tilanne	- Väärän tiedon esittäminen totena - Objektin tarkoitteen harhauttaminen tai tämän uskomusten ja luulojen manipulointi
	Subjekti	- Harhauttava osapuoli - Hyötyjä
	Objekti	- Entiteetti, jota harhautetaan tai jonka ajattelua tilanteessa muutetaan - Kärsijä
	Aineisto- esimerkki	<i>Netissä julkaistut "meikittömät" kuvat huijaavat teitä miehiä jatkuvasti :) (2018)</i>
SOSIAALINEN	Tilanne	- Ihmissuhteen manipulointi puheaktilla
	Subjekti	- Suhteen manipuloiva osapuoli - Hyötyjä
	Objekti	- Suhteen manipuloitava osapuoli - Kärsijä
	Aineisto- esimerkki	<i>Kyllä ne pelimiehet on tuttuja ja yksikin mua tällä hetkellä jallittaa viimosen päälle. (2005)</i>
USKONNOLLINEN	Tilanne	- Keskustelu uskonnosta tai ateismista
	Subjekti	- Uskonnollisen ryhmän jäsen tai pyhä kirja
	Objekti	- Uskonnollisen ryhmän jäsen tai ei-uskova
	Aineisto- esimerkki	<i>Adventistit petkuttavat meitä Raamatun sanassa. (2007)</i>

ABSTRAKTINEN-kehys jakautuu taulukon 3 mukaisesti kolmeen tilanteiseen kehykseen, jotka ovat HARHAANJOHTAMINEN, SOSIAALINEN ja USKONNOLLINEN. HARHAANJOHTAMINEN-kehyksessä huijaaja levittää epätotuuksia, jotka saattavat muuttaa huijatun ajattelua. Sosiaalisessa kehyksessä huijaaminen liittyy nimenomaisesti ihmissuhteisiin, joissa toista

osapuolta sanallisesti ja vilpillisesti ohjaillaan haluttuun suuntaan. USKONNOLLINEN-kehys aktivoituu uskontoihin tai ateismiin liittyvissä keskusteluissa, ja huijaajaksi esitetään useimmin uskonnollisen ryhmän jäsen tai pyhä kirja.

Abstraktisen kehyyksen tapaan myös konkreettinen kehys on jaettu pienempiin tilanteisiin kehyyksiin. Taulukossa 4 esittelen nämä kolme kehystä. Taulukossa on kunkin kehyykset prototyypiset piirteet sekä aineistoesimerkki kustakin kehyyksestä.

TAULUKKO 4. KONKREETTINEN-kehyyksen sisältämät tilanteiset kehyykset.

KONKREETTINEN		
TOIMINNALLINEN	Tilanne	- Entiteetin toiminnan muuntaminen tai ohjailu
	Subjekti	- Toiminnan muuntaja - Hyötyjä
	Objekti	- Kohde, jonka toimintaa muunnetaan tai ohjaillaan - Kärsijä / neutraali
	Aineisto-esimerkki	<i>Kansallinen terveydenhoitojärjestelmä narraa 5000 diabeetikkoa yrittämään kolmen kuukauden kitukuuria 800 kcal/pv ateriankorvikkein. (2020)</i>
TALOUDELLINEN	Tilanne	- Taloudellisen hyödyn tavoittelu ilman kaupankäyntitilannetta
	Subjekti	- Taloudellinen hyötyjä - Yksittäinen ihminen
	Objekti	- Taloudellinen kärsijä - Valtio tai organisaatio
	Aineisto-esimerkki	<i>Mies erehdytti verottajaa maksamaan kahden puolalaisen työntekijän sekä yhtiölle kuuluneet noin 30 000 euron veronpalautukset omille pankkitileilleen. (2013)</i>
KAUPANKÄYNTI	Tilanne	- Epärehellinen kaupankäyntitilanne, jossa raha ja hyödyke vaihtavat omistajaa
	Subjekti	- Myyjä - Taloudellinen hyötyjä
	Objekti	- Ostaja - Taloudellinen kärsijä
	Aineisto-esimerkki	<i>Toiset narraavat hehtaarin tontista ja asunnosta yli miljoonan hintaa, toiset tyytyvät kymppitonneihin paremmasta tilasta. (2016)</i>

Kuten taulukossa 4 on nähtävillä, toiminnallisessa kehyksessä huijaajaa muuntaa tai ohjailee toisen entiteetin toimintaa. Toiminnallisen kehyksen tapauksissa subjektin tarkoite voi olla kielennetty aktiiviseksi toimijaksi, joka esimerkiksi itse muuntelee auton moottorin toimintaa tai sitten subjektin tarkoite saattaa puheaktin välityksellä saada jonkun toisen toimimaan haluamallaan tavalla, kuten äänestämään huijaajan intressien mukaista puoluetta. Konkreettisen huijaamisen tapauksissa korostuvat kuitenkin erityisesti raha ja sitä kautta joko taloudellinen menetys tai hyöty. Siksi kaksi konkreettisen huijaamisen kehystä ovat TALOUDELLINEN ja KAUPANKÄYNTI. Taloudellisessa kehyksessä ei ole tarkoituksenmukaista käydä kauppaa, vaan huijaaja pyrkii ainoastaan itse hyötymään tilanteesta. Tilanteen objekti voi olla esimerkiksi valtio tai valtion virasto, jolta subjektin tarkoite huijaa hänelle kuulumattomia taloudellisia tukia. KAUPANKÄYNTI-kehyksessä puolestaan on kyse kaupankäyntitilanteesta, jossa objektin tarkoitteen näennäisesti hyötöy, vaikka todellisuudessa kyse on hänelle tappiollisesta liiketoiminnasta.

3.2.2. Aineiston syntaktinen tarkastelu

Analyysin toisessa vaiheessa teen syntaktista analyysia, jossa tarkastelen, kuka huijaamistilanteissa on huijaaja ja ketä huijataan. Tutkin siis huijaamisverbien saamia syntaktisia subjekteja ja objekteja, jotka jaan luomiini semanttisiin ryhmiin. Semanttinen ryhmä (*semantic domain*) on joukko merkityksiä, jotka jakavat keskenään jonkin saman semanttisen komponentin. Semanttinen ryhmä voi olla esimerkiksi ELÄVÄT ENTITEETIT, joka voi jakautua alaryhmiin, kuten LINNUT, HYÖNTEISET ja IHMISET. (Nida 1975: 174, 182.) Tässä analyysissa käyttämäni semanttiset ryhmät muodostan aineiston pohjalta, mutta otan niiden luomiseen vaikutteita niin Nidasta (1975) kuin Kemppaisen (2019) vastaavanlaiseen pro gradu -tutkielmaan luomista merkitysryhmistä. Alla esittelen luomani semanttiset merkitysryhmät ja selitykset sille, millaiset subjektit ja objektit ryhmään kuuluvat.

- IHMINEN: ”tavallinen” yksittäinen ihminen, kuten esimerkiksi *sinä, mies, Kari, kaveri* sekä geneerinen ilmaus *ihmiset*.
- VAIKUTTAJA: sosiaalisen asemansa ansiosta tilanteen muihin osapuoliin nähden päättävässä tai ylemmässä roolissa oleva vaikuttaja. Esimerkiksi *pääministeri, Jumala, työnantaja*.

- IHMISRYHMÄ: ihmisryhmä, joka erotellaan tai rajataan muista jonkin tietyn piirteen, kuten sukupuolen, iän tai uskonnollisen vakaumuksen, perusteella. Esimerkiksi *pojat, uskovaiset, suomalaiset, maanviljelijät*.
- YRITYS: Esimerkiksi *operaattori, firma, autoliikkeet, matkatoimisto*.
- YHTEISKUNTA: valtiot, virastot ja muut yhteiskunnalliseen toimintaan liittyvät toimielimet. Esimerkiksi *Venäjä, Suomen järjestelmä, EU, verottaja, puolueet*.
- ELÄIN: Esimerkiksi *koira, kolli, kala*.
- ELOTON: personifioitu eloton asia tai esine. Esimerkiksi *mainos, merkki, raha*.
- ABSTRAKTI: jokin abstrakti kokonaisuus. Esimerkiksi *äitiä, tunteet, vaisto, elämä*.

Yllä olevassa merkitysryhmien listauksessa avaan, mitkä kriteerit ohjaavat subjektien ja objektien jakamista merkitysryhmiin. Epäselvissä tapauksissa, joissa subjekti tai objekti on esimerkiksi demonstratiivipronomini *se*, olen tarkastellut lauseen laajempaa kontekstia selvittääkseni, mikä kyseisen pronominin korrelaatti on ja kuuluuko se luokitella esimerkiksi IHMINEN- vai ELÄIN-ryhmään. Merkitysryhmien yhteydessä esittelemäni esimerkit olen poiminut tutkimusaineistossa esiintyvistä subjekteista ja objekteista. Subjektien ja objektien jakoa semanttisiin merkitysryhmiin tarkastelen analyysin luvuissa 4.3. ja 4.4.

4. ANALYYSI

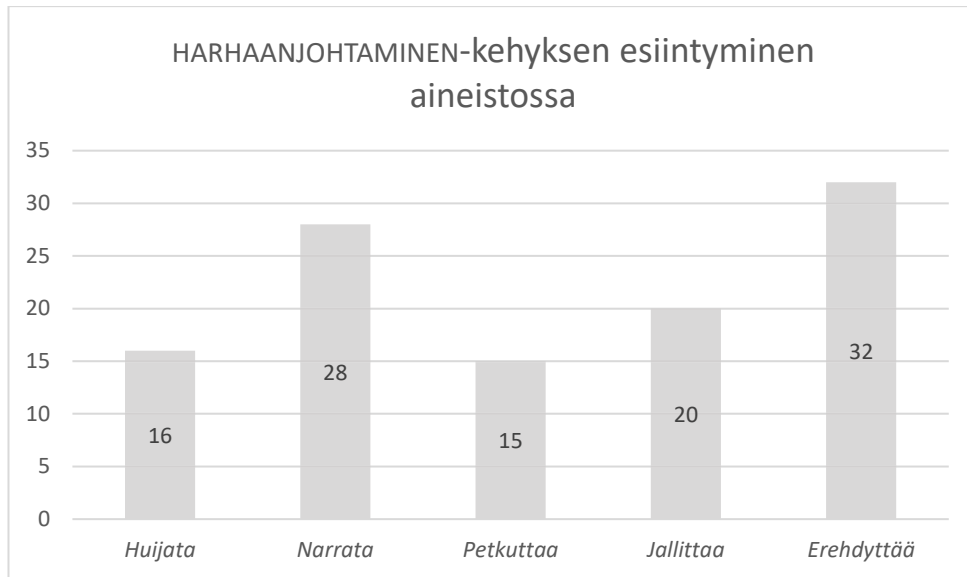
Tässä pääluvussa analysoin aineistoani kahdesta näkökulmasta. Ensin tarkastelen huijaamisverbien semantiikkaa muodostamissani kehyksissä. Etenen tarkastelussani verbien sijaan kehys kerrallaan. Tällöin pystyn kunkin kehyksen kohdalla vertaamaan verbejä suoraan toisiinsa, ja erot nousevat selvemmin esiin. Analyysin toisessa vaiheessa siirrän huomioni verbien saamiin syntaktisiin subjekteihin ja objekteihin, jotka jaan muodostamiini semanttisiin ryhmiin. On kuitenkin tärkeää huomata, että kognitiivisen kielitieteen mukaan semantiikka ja syntaksi ovat toisistaan erottamattomia, jolloin analyysini osat eivät ole toisistaan riippumattomia vaan ne punoutuvat toisiinsa (Leino 1993: 54; Onikki-Rantajääskö 2010: 47).

4.1. Abstraktiset kehykset

Tarkastelen huijaamisverbejä ensin ABSTRAKTINEN-luokkaan kuuluvien kehysten kautta. Kehykset ovat HARHAANJOHTAMINEN, SOSIAALINEN ja USKONNOLLINEN. Abstraktisiin kehyksiin kuuluu *huijata*-verbin tapauksista 43 prosenttia, *narrata*-verbin tapauksista 62 prosenttia, *petkuttaa*-verbin tapauksista 57 prosenttia, *jallittaa*-verbin tapauksista 72 prosenttia ja *erehdyttää*-verbin tapauksista 45 prosenttia. Tutkimistani huijaamisverbeistä abstraktisissa kehyksissä käytetään siis eniten verbejä *jallittaa* ja *narrata*. Koko tutkimusaineistosta yhteensä 56 prosenttia kuuluu abstraktisiin kehyksiin.

4.1.1. HARHAANJOHTAMINEN-kehys

Harhaanjohtamisen kehyksessä huijaaja levittää tietoisesti tai vahingossa epätotuuksia, jotka saattavat muuttaa huijauksen kohteeksi joutuneen uskomuksia tai ajattelua. Harhaanjohtamisen kehys on kaikista tilanteisista kehyksistä suurin, sillä siihen sisältyy 111 tapausta koko 500 tapauksen aineistosta. Huijaamisverbejä käytetään siis huomattavan usein harhaanjohtamisen tarkoituksessa. Verbien välillä on kuitenkin eroja siinä, kuinka usein kyseessä oleva kehys aktivoituu niiden yhteydessä, kuten kuvio 3 osoittaa.

KUVIO 3. Harhaanjohtamiskehyyksen aktivoituminen kunkin huijaamisverbin aineistossa.

Kuvion 3 mukaan harhaanjohtamisen kehys aktivoituu useimmin, eli 32 kertaa, verbin *erehdyttää* yhteydessä. Aineiston perusteella *erehdyttää*-verbiä käytetäänkin kaikista kehyyksistä useimmin juuri harhaanjohtamisessa. Tapaukset ovat varsin heterogeenisiä, ja niissä puhutaan erilaisista aiheista, kuten säästä, median erehdyttämisestä tai esimerkiksi (3) tapaan passin käyttötavoista. Useimmin *erehdyttää*-verbin kohdalla tässä kehyyksessä toistuu kuitenkin tapaukset, joissa keskustellaan rikoksista ja rikosoikeudenkäynneistä, kuten esimerkissä (4).

- (3) *Kansainvälisesti passi oli mitätön, mutta se toimi kuten rohkea Wallenberg oletti, eli erehdytti natsuja luulemaan passilla olevan jokin suurempi kansainvälinen merkitys. (2006)*
- (4) *Tuo keksitty peruste soipii ja on edelleekin kirjallinen todiste vastaajaa vastaan, mutta syyttäjä onnistuneesti erehdytti oikeutta kääntämällä faktat nurinpäin. (2016)*

Esimerkeissä (3) ja (4) ilmenee kohdissa *se toimi kuten rohkea Wallenberg oletti* sekä *syyttäjä onnistuneesti erehdytti*, että erehdyttäminen on onnistunut. Tällöin erehdyttämisen seurauksena objektin tarkoitteen mentaalisisä tilassa on tapahtunut muutos, ja tämä on ainakin hetkellisesti uskonut hänelle kerrotun valheellisen tiedon. Kun tulos esitetään tällä tavoin saavutettuna, voidaan tapausta pitää resultatiivisena (VISK § 1513). *Erehdyttää*-verbiä käytetäänkin aineistossa huomattavasti muita verbejä useammin resultatiivisissa ilmauksissa.

Harhaanjohtamisen kehys aktivoituu *narrata*-verbin kohdalla 28 kertaa. Kuten *erehdyttää*-verbiäkin, myös *narrata*-verbiä käytetään kaikista kehyksistä eniten tässä kehyksessä. Aiheet, joihin harhaanjohtaminen liittyy, vaihtelevat tämänkin verbin aineistossa suuresti. *Erehdyttää*-verbin tapauksiin verrattuna *narrata*-verbiin liitetyt aiheet ovat kuitenkin kevyempiä niin sanottuja valkoisia valheita, eikä niissä puhuta esimerkiksi lainkaan rikoksista tai oikeudenkäynneistä. Esimerkit (5)–(7) ovat satunnaisia aineistoesimerkkejä, joissa on käytetty *narrata*-verbiä harhaanjohtamisen kehyksessä.

- (5) *Joten, kyllä vain monet miehet häpeilevät pituuttaan, tai pikemminkin lyhyytään, ja narraavat pituutensa järjestelmällisesti sen n. 5 cm ”liioittelulisää” mukaan. (2010)*
- (6) *Hän tuo 10 kaveria kotiinsa kun vanhemmat ovat poissa ja narraa äidilleen että ei ole ollut ketään hänen seuranaan ja äiti usko. (2005)*
- (7) *Ja koirille on jo tekohampaita, en todellakaan narraa. (2016)*

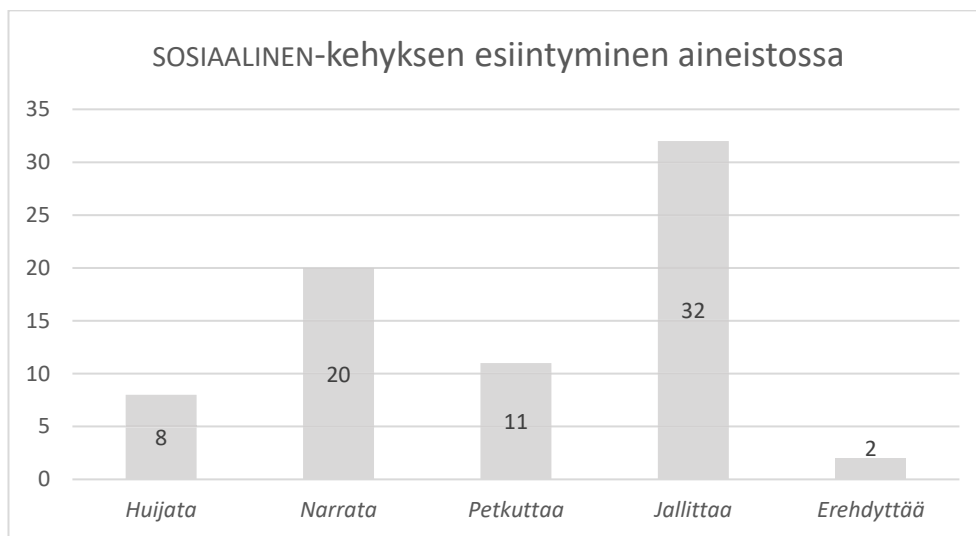
Verbiä *jallittaa* käytetään harhaanjohtamisen kehyksessä 20 kertaa, verbiä *huijata* 16 ja verbiä *petkuttaa* 15 kertaa. Harhaanjohtaminen liittyy kyseisten verbien kohdalla laajasti erilaisiin aiheisiin, eikä mikään tietty aihe tai verbin käyttötapa nouse muita enemmän esille. Alla on satunnaiset aineistoesimerkit (8)–(10) verbien *jallittaa*, *huijata* ja *petkuttaa* käytöstä harhaanjohtamisen kehyksessä.

- (8) *Eli kertokaa nyt ihmiset hyvät niille pennuillenne että te suututte jos ne jallittavat teitä tuolla tavalla. (2007)*
- (9) *Itse ajoin tuolla 2.0 16V Coupella -96 mittarin mukaan 225 km/h, joten niin se mittari huijaa.... (2001)*
- (10) *Nyt joutuu moni turvautumaan psykologin apuun sillä Aki on petkuttanut nyt jo niin montaa ihmistä, patologinen valehtelu on tyypillistä narsistille joka ei kykene edes lähimmäisilleen olemaan rehellinen vaan kaikki on suurta illuusiota narsistin mielessä jota hän ruokkii vain lisää valheilla valheiden perään. (2007)*

Kuten tässä luvussa esitellyt aineistoesimerkit jokaisen huijaamisverbin kohdalla osoittavat, harhaanjohtaminen voi olla hyvin monenlaista. Se voi esimerkkien (8)–(10) tapaan olla elottoman asian antamaa väärää tietoa tai se voi olla jotakin, mitä lapset tekevät vanhemmilleen tai pahimmassa tapauksessa jotakin vakavaa, jonka jäljiltä tarvitaan psykologin apua. Vaikka harhaanjohtamisen kehys on suuri ja heterogeeninen kaikkien huijaamisverbien kohdalla, löytyi ainakin verbien *erehdyttää* ja *narrata* kohdalla eroja harhaanjohtamiseen liittyvien aiheiden vakavuudessa.

4.1.2. SOSIAALINEN-kehys

Sosiaalisessa kehyksessä huijaaminen liittyy ihmissuhteiden manipulointiin puheaktin välityksellä. Tällöin suhteen toista osapuolta ohjailaan huijaamalla subjektin tarkoitteen haluamaan suuntaan. Aineistossa on yhteensä 73 tähän kehykseen kuuluvaa tapausta. Tapaukset olen koonnut kuvioon 4, josta näkee, että kehyksen aktivoituminen vaihtelee huomattavasti eri huijaamisverbien välillä.

KUVIO 4. Sosiaalisen kehyksen aktivoituminen kunkin huijaamisverbin aineistossa.

Kuten kuvio 4 osoittaa, sosiaalinen kehys aktivoituu kaikista useimmin verbin *jallittaa* kohdalla (32 tapausta). Kyseinen kehys on kaikista *jallittaa*-verbin aineistossa aktivoituvista kehyksistä huomattavasti suurin, joten kyseistä verbiä käytettäneen erityisen usein ihmissuhteissa tapahtuvan huijaamisen kuvaamiseen. Verbiä käytetään erityisesti tapailu- tai parisuhdemielessä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Esimerkit (11)–(13) edustavat *jallittaa*-verbin käyttöä tässä kehyksessä.

- (11) *Minä en tosiaankaan lähtenyt yllyttämään tätä miestä, kahtena iltana se jallitti minua etten saanut hetken rauhaa ja silloin annoin hatkat ja aina se vaan piiritti minua ja lopunhan te tiedättekin. (2002)*
- (12) *Se tahallaan jallittaa sua ja testaa omaa viehätysvoimaansa... siis törky-possu... röööh! (2004)*
- (13) *Alunperinhän minä oli täysin rehellinen, mutta jos toinen jallittaa ja pyrkii avioliittomaiseen lopputulokseen "väsyttämällä" oli hyvä muistuttaa mistä tässä on minun puolelta kyse ja jos toinen tyytyy, hyvä. (2009)*

Esimerkissä (11) jallittaminen on lausekontekstista päätellen jatkuvaa ja jopa häiritsevän usein toistuvaa kohteen liehittelyä. Jallittaminen ei kyseisen esimerkin tapaan ehkä aina tarkoita, että joku huijaa, vaan se voi kuvata myös intensiivistä ja toistuvaa huomion osoittamista tietylle kohteelle. Esimerkissä (12) jallittaminen sitä vastoin näyttyy nimenomaisesti objektin tarkoitteen huijaamisena ja kevytmielisenä ihmissuhteilla leikitte- lynä. Esimerkissä (13) jallittaminen vaikuttaa olevan hidas prosessi, jonka tavoitteena on vakava suhde tai jopa avioliitto jallituksen kohteen kanssa.

Jallittaa-verbin jälkeen toiseksi useimmin sosiaalinen kehys aktivoituu verbin *narrata* yhteydessä (15 tapausta). Jallittamisen tavoin myös narraaminen liittyy tässä kehyksessä pääasiassa tapailu- tai parisuhteissa tapahtuvaan huijaamiseen. Alla olevat esimerkit (14) ja (15) havainnollistavat, millaisessa lausekontekstissa *narrata*-verbiä käytetään sosiaali- sessa kehyksessä. Tapauksissa on esimerkkien tapaan usein kyse jonkinlaisesta kevyt- mielisestä kohteen liehittelystä.

- (14) *Vain oma napa on aina tärkeä, ja usein tämän ulkomaan komennuksen syynä onkin saada komea verovapaa auto jolla sitten elosteltaan ja naisia narra- taan.* (2012)
- (15) *Tietty ei skootterilla naisia narrata, mutta ompahan edullista :D.* (2008)

Sosiaalinen kehys aktivoituu verbin *petkuttaa* yhteydessä 10 kertaa. Kyseisen verbin ta- paukset eroavat muista huijaamisverbeistä siinä, että petkuttaminen liittyy usein romant- tisten suhteiden lisäksi myös ystävyys- ja perhesuhteisiin. *Huijata*-verbiä käytetään sosi- aalisessa kehyksessä hieman petkuttamista harvemmin eli kahdeksan kertaa. Tämä kehys on esittelemistäni kehyksistä epätyypillisin esiintymisympäristö *huijata*-verbille, jolloin kyseinen verbi siis valitaan todennäköisemmin muissa kuin sosiaalisia suhteita koske- vissa tilanteissa. Esimerkki (16) on näyte verbistä *petkuttaa* ja esimerkki (17) verbistä *huijata*.

- (16) *He ovat ystäviämme, mutta petkuttivat meitä!* (2004)
- (17) *Jos minä huijaan, eli petän naista, ja sitten aamulla tyttö/nainen havaitsee että nyt minua on petetty.* (2018)

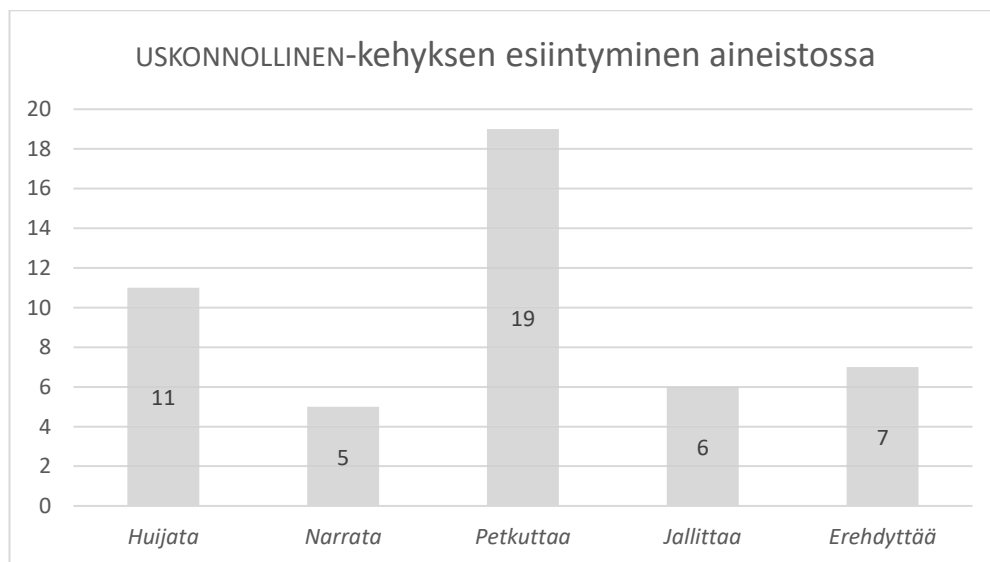
Esimerkissä (17) on huomionarvoista, että *huijata*-verbiä käytetään eufemistisesti vaih- toehtona verbille *pettää*. Eufemistinen ilmaus syntyy, kun ilmauksen tarkoitteesta ei ha- luta esimerkiksi pelon tai hienotunteisuuden tähden puhua sen ”oikealla nimellä”.

Eufemismin käyttö saattaa myös liittyä haluun kaunistella, peitellä tai harhauttaa. (Orpana 2000: 459.) Aineistoesimerkissä huijaamista pidettäneen siis pettämistä lievempänä tekona.

Erehdyttää-verbi eroaa muista huijaamisverbeistä huomattavasti. Kyseistä verbiä käytetään nimittäin sosiaalisessa kehyksessä vain kaksi kertaa. Kehys onkin aineiston perusteella epätyypillisin esiintymisympäristö erehdyttämisverbille. Kahdesta tapauksesta ei voi tehdä johtopäätöksiä verbin käyttötavoista kyseisessä kehyksessä, mutta pelkkä esiintymien vähyyys kertoo, että *erehdyttää*-verbi poikkeaa merkitykseltään muista tutkimistani verbeistä.

4.1.3. USKONNOLLINEN-kehys

Huijaamisverbit esiintyvät tutkimusaineistossa niin usein uskonnollisen keskustelun yhteydessä, että olen muodostanut siitä oman kehyksensä. Uskonnollinen kehys aktivoituu siis, kun virkkeen tai lauseen aiheena on uskonto tai ateismi. Kuten kuvio 5 osoittaa, kehysten sisällä on nähtävillä hajontaa eri huijaamisverbien välillä.

KUVIO 5. Uskonnollisen kehysten aktivoituminen kunkin huijaamisverbin aineistossa.

Huomattavasti useimmin, eli 19 kertaa, uskonnollinen kehys aktivoituu *petkuttaa*-verbin aineistossa. *Petkuttaa*-verbiä käytetään aineistossa muun muassa esimerkin (18) tapaan

kuvaamaan sielujen vihollisen eli Saatanan toimintaa, mutta valtaosassa tapauksista petkuttaminen liittyy kritiikkiin uskontoja ja uskonnollisia ryhmiä kohtaan. Kuten esimerkiksi (19) ja (20) on nähtävissä, tapauksissa usein ilmaistaan kirjoittajan negatiivinen suhtautuminen tiettyihin uskonnollisiin ryhmiin.

- (18) *Sielujen vihollinen petkuttaa ovelasti.* (2020)
- (19) *Meitä sivistyneitä tosiluopioita te jehovat ette petkuta.* (2004)
- (20) *En vihaa yksilöitä, mutta inhoan järjestöänne, koska se petkuttaa teitä - sini-silmäisiä kun olette.* (2004)

Negatiivinen asennoituminen uskonnollista ryhmää kohtaan näkyy esimerkissä (19) vastakkainasetteluparina *me*, jolla tarkoitetaan *tosiluopioita* eli ei-uskovia ja *te*, jolla tarkoitetaan Jehovan todistajia. Ei-uskovia, joihin kirjoittajakin kuuluu, kuvataan sivistyneiksi, kun taas uskonnollisen ryhmän jäsenien kerrotaan vain petkuttavan. Esimerkissä (20) subjektin tarkoite ilmaisee suoraan inhoavansa uskonnollista järjestöä, joka hänen mukaansa petkuttaa jäseniään.

Huijata-verbin aineistossa uskonnollinen kehys aktivoituu 11 kertaa. *Petkuttaa*-verbistä poiketen *huijata*-verbiä ei käytetä uskonnollisessa keskustelussa yhtä vahvasti kritiikkinä tai epäilynä uskontoja kohtaan, vaikka sellaista esiintyy, kuten esimerkki (21) osoittaa. Tyypillisemmin aineistossa kuitenkin on esimerkin (22) kaltaisia tapauksia, joissa puhutaan muun muassa siitä, ettei ihminen voi huijata Jumalaa.

- (21) *Sovitaanko, että saan kuitenkin uskoa niin kuin uskon, huijataan minua sitten tai ei.* (2001)
- (22) *Ihmistä voi ämmäkin huijata, mutta ei koskaan Jumalaa, ja olemme vastuussa kaikista sanoistammekin.* (2007)

Erehdyttää-, *jallittaa*- ja *narrata*-verbit esiintyvät uskonnollisessa kehyksessä melko harvoin. Erehdyttämistä tapahtuukin tässä kehyksessä vain seitsemän, jallittamista kuusi ja narraamista viisi kertaa. Uskonnollinen kehys on esittelemistäni kehyksistä epätyypillisin esiintymisympäristö verbille *narrata*. Minkään verbin tapauksissa ei toistu tietyt näkökulmat, mutta *erehdyttää*-verbin tapauksissa puhutaan esimerkiksi Raamatun tulkitsemisestä, *jallittaa*-verbin tapauksissa puolestaan siitä, miten kirkko jallittaa mediaa, ja *narrata*-verbillä ilmaistaan muun muassa, että Jeesuksen saapumisesta kerrotaan väärää tietoa. Näistä ovat aineistoesimerkit (23)–(25).

- (23) *Jehova-sanan lisääminen useisiin jakeisiin muuttaa Uuden testamentin sanoman ja erehdyttää lukijaa ymmärtämään tekstin toisin kuin on ilmoitettu.* (2006)
- (24) *Kirkko jallittaa mediaa.* (2018)
- (25) *Jatkuvasti herkkäuskoisia narrataan, Jeesuksen piti tulla silloinkin, kun naiset pukeutuivat pitkiin housuihin, miehet antoivat kasvaa tukkansa pitkäksi ja naiset alkoivat leikkauttaa tukkansa lyhyeksi.* (2007)

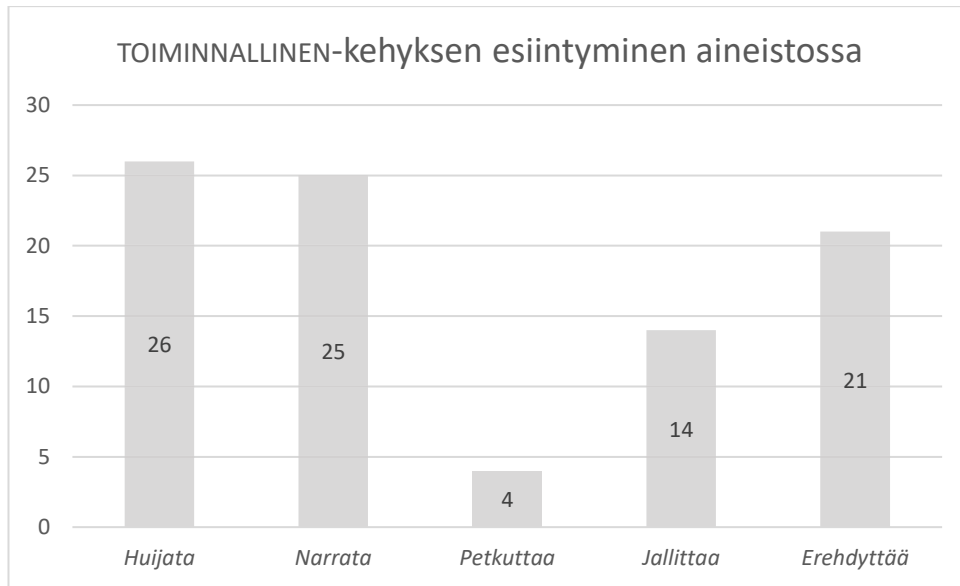
Uskonnollinen kehys eroaa tutkielmani muista kehyksistä siinä, että se on ainoa kehys, joka on luotu yhden tietyn keskustelunaiheen perusteella. Uskonnoista keskusteleminen siis aktivoi erityisen usein kielenkäyttäjää käyttämään jotakin tutkimaani huijaamisverbiä. Erityisesti petkuttaminen ja sitä kautta epäuskoinen tai negatiivinen asenne uskon asioita kohtaan näkyy aineistona toimivissa keskusteluissa.

4.2. Konkreettiset kehykset

Seuraavassa kolmessa alaluvussa tarkastelen KONKREETTINEN-kehukseen lukeutuvia tilanteisia kehyksiä. Kehykset ovat TOIMINNALLINEN, TALOUDELLINEN ja KAUPANKÄYNTI. Konkreettisiin kehyksiin kuuluu *huijata*-verbin tapauksista 57 prosenttia, *narrata*-verbin tapauksista 38 prosenttia, *petkuttaa*-verbin tapauksista 43 prosenttia, *jallittaa*-verbin tapauksista 28 prosenttia ja *erehdyttää*-verbin tapauksista 55 prosenttia. Tutkimistani huijaamisverbeistä konkreettisessa mielessä käytetään siis eniten verbejä *huijata* ja *erehdyttää*. Koko tutkimusaineistosta yhteensä 44 prosenttia kuuluu konkreettisiin kehyksiin.

4.2.1. TOIMINNALLINEN-kehys

Toiminnallisessa kehyksessä on kyse tilanteesta, jossa muunnellaan jonkin toisen entiteetin toimintaa. Subjektin tarkoite siis saa objektin tarkoitteen tekemään jotakin konkreettista, jota tämä ei muuten tekisi. Toiminnalliseen kehykseen kuuluu 90 tapausta, jotka olen koonnut kuvioon 6. Kehys on esittelemistäni kehyksistä toiseksi suurin, ja sen sisällä on erotettavissa selviä eroja joidenkin huijaamisverbien välillä.

KUVIO 6. Toiminnallisen kehyksen aktivoituminen kunkin huijaamisverbin aineistossa.

Kuvion 6 mukaan toiminnallinen kehys aktivoituu muita verbejä useammin *huijata-* ja *narrata-*verbejä käytettäessä. *Huijata-*verbiä käytetään kyseisessä kehyksessä 26 kertaa ja *narrata-*verbiä 25 kertaa. Kehys sisältää varsin monipuolisia aiheita, mutta *huijata-*verbiä käytetään tässä kehyksessä usein muun muassa politiikkaan liittyvässä keskustelussa, kuten esimerkissä (26), jossa puhutaan äänestämisestä. Kyseisessä esimerkissä huijaamisen tavoitteena tuntuu olevan ihmisten toiminnan muuntelu siten, että heidät saadaan huijaamisen tuloksena äänestämään tietyn agendan mukaista puoluetta.

- (26) *Ellet sitten, arvon maalaisserkku, tarkoita sitä, että muut puolueet huijaavat ihmisiä äänestämään sellaisen politiikan puolesta, joka ei ole heille itselleen eduksi.* (2001)

Politiikka ei *huijata-*verbin tavoin nouse esille *narrata-*verbin yhteydessä. Narraamisessa objektin tarkoitteen toimintaa muunnellaan muun muassa esimerkin (27) tapaan, jossa narraaminen liittyy syömiseen. *Narrata-*verbiä käytetään muutamia kertoja myös täysin muista huijaamisverbeistä poiketen kalastamisaiheisissa lauseissa, joissa narrataan kaloja tarttumaan onkeen kuten esimerkissä (28). Aineistossa on lisäksi yksittäinen urheiluun liittyvä tapaus, jollaista ei esiinny muiden verbien yhteydessä lainkaan. Esimerkissä (29) on kyseessä jalkapallo-ottelu, jossa pelaaja narraa muita pelaajia pallonkäsittelyllään.

- (27) *Itse en ole "narrannut" lapsiani syömään, eikä mieheni, vaan olemme todenneet, että syö sitten kun on nälkä.* (2008)

- (28) *Lapsena narrasin lohta mato-ongella.* (2017)
 (29) *Narrasi ja kikkaili vaikka miestä ei ollut lähelläkään.* (2005)

Huijata- ja *narrata-*verbien lisäksi *toiminnallinen-*kehys aktivoituu usein, yhteensä 21 kertaa, myös *erehdyttää-*verbin yhteydessä. *Erehdyttää-*verbin kohdalla nousee *huijata-*verbin tavoin esille politiikka, mutta myös muita vakavasävyisiä keskustelunaiheita, kuten erehdyttäminen oikeussalissa tai sotilaallisissa toimissa (esimerkit (30)–(31)).

- (30) *Ja tuon laki ihmisen olisi ollut hyvä hoitaa jutun oikaisukin, kun kerran erehdytti kantajan tekemään sopimuksen itseään vastaan, estäen todisteiden ja todistajien kuulemisen sopimuksella.* (2017)
 (31) *Irakiin aloitettu hyökkäys on laiton, koska USA erehdytti tahallaan YK:ta antamalla valheellisia tietoja Irakin joukkotuhoaseista.* (2014)

*Jallittaa-*verbiä käytetään aineistossa 14 kertaa toiminnallisessa kehyksessä. Lauseista ei nouse esille tiettyjä aiheita tai teemoja, vaan ne ovat varsin heterogeeninen joukko. Sanakirjassa (KS 2020 s.v. *jallittaa*) mainittua urheilulajeihin liittyvää vastustajan jallittamista ei aineistossa esiinny lainkaan. Satunnaisessa aineistoesimerkissä (32) jallittaminen liittyy koiranpentujen kasvattamiseen ja esimerkissä (33) puolestaan hävittäjälentokoneiden välityksellä käytävään välienselvittelyyn eri valtioiden välillä.

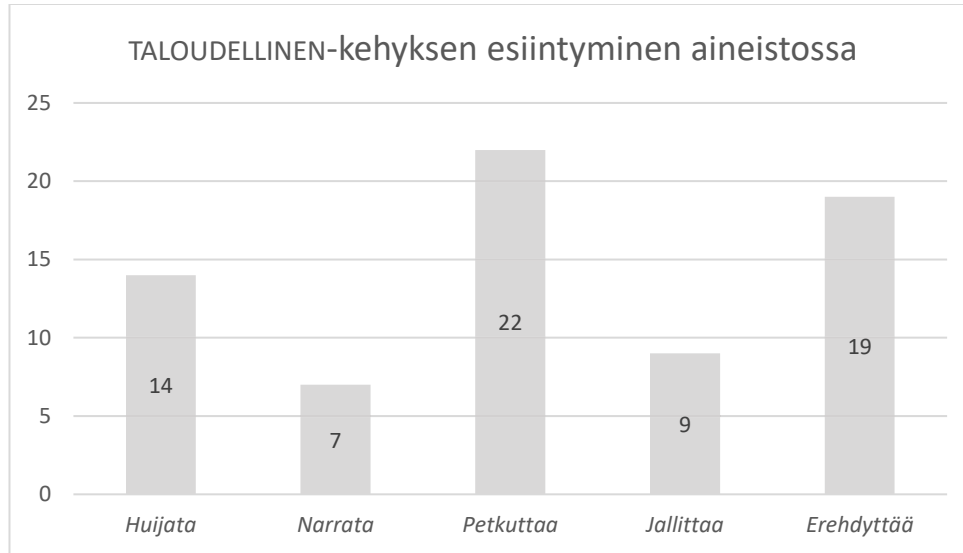
- (32) *Monet kerrat olen pentuja jallittanut nimen omaan korokkeen avulla.* (2005)
 (33) – – *Venäjän Mig 29 jallitti kahta Turkin NATO F-16 hävittäjää lukitsemalla ne tutkaansa.* (2015)

Kaikista harvimmin, eli vain neljä kertaa, *TOIMINNALLINEN-*kehys aktivoituu verbin *petkuttaa* aineistossa. Pienen esiintymämäärän tähden petkuttamisissa ei nouse esille tiettyjä aiheita. Toiminnallinen kehys onkin *petkuttaa-*verbin epätyypillisin esiintymisympäristö.

4.2.2. TALOUDELLINEN-kehys

Nimensä mukaisesti taloudellisessa kehyksessä huijaaminen liittyy taloudellisen hyödyn saavuttamiseen tai tavoitteluun. Huijaamisessa ei ole kyse kaupankäynnistä, sillä ainoastaan subjektin tarkoite hyötyy tilanteesta, koska hän ei tarjoa mitään vastineeksi objektin tarkoitteen antamasta rahasta. Yksi esimerkki tästä kehyksestä on erilaisten valtion

tarjoamien tukien huijaaminen itselleen perusteettomasti. Aineistossa on 71 taloudellisen kehyyksen tapausta, jotka olen koonnut kuvioon 7. Kuvion mukaan kehys aktivoituu muuttaman huijaamisverbin yhteydessä selvästi useammin kuin toisten.

KUVIO 7. Taloudellisen kehyyksen aktivoituminen kunkin huijaamisverbin aineistossa.

Kuviosta 7 näkee, että taloudellinen kehys aktivoituu erityisesti verbien *petkuttaa* ja *erehdyttää* kohdalla. *Petkuttaa*-verbi esiintyy taloudellisessa kehyyksessä 22 ja *erehdyttää*-verbi 19 kertaa. Taloudellinen kehys on kaikista kehyyksistä *petkuttaa*-verbille tyypillisin, sillä kyseistä verbiä käytetään eniten taloudellista huijaamista kuvaavissa tilanteissa. Aineiston mukaan taloudellinen petkuttaminen liittyy usein uskontoon tai politiikkaan, kuten esimerkeissä (34) ja (35). Molemmissa tapauksissa petkuttaminen liittyy nimenomaisesti verojen muodossa tapahtuvaan petkuttamiseen, jonka olen lukenut kuuluvaksi taloudelliseen kehyykseen.

- (34) *Sakkeus pelkäsi, ettei Jeesus kuitenkaan näkisi häntä kun jokapuolella oli niin paljon kansaa ja sitä paitsi, mitöpä Jeesus nyt hänestä tällaisesta huonomaisesta verojenkiskojasta välittäisi, joka on vielä petkuttanut kansaa.* (2010)
- (35) *Tämä on saman hallituksen yritys petkuttaa muilta rahaa.* (2014)

Erehdyttää-verbin taloudellisessa kehyyksessä nousee esille erityisesti erehdyttämisen rikollinen näkökulma, kuten esimerkeissä (36) ja (37). Esimerkkien tapaan useista tapauksista käy ilmi, että erehdyttämistä pidetään tämän kehyyksen tapauksissa laittomana toimintana.

- (36) *Rahojen nostaminen tyynyn alle tekee sinusta rikollisen, syyllystyt petokseen tai törkeään petokseen, sillä olet erehdyttänyt sosiaaliviranomaista varojesi suhteen.* (2014)
- (37) *Vantaan KO [käräjäoikeus] kertoi, että kyseessä oli petos eli jäseniä erehdytettiin.* (2013)

Taloudellinen kehys esiintyy *huijata*-verbin yhteydessä 14 kertaa. Valtaosa kyseisistä tapauksista liittyy erilaisten, etenkin valtion tarjoamien taloudellisten tukien väärinkäyttöön. Tällaisissa tapauksissa huijaajalle maksetaan huijauksen seurauksena hänelle kuulumattomia tukia, kuten esimerkissä (38). Esimerkissä (39) puolestaan kerrotaan tapa, jolla maanviljelijät huijaavat virheellisiä tukisummia.

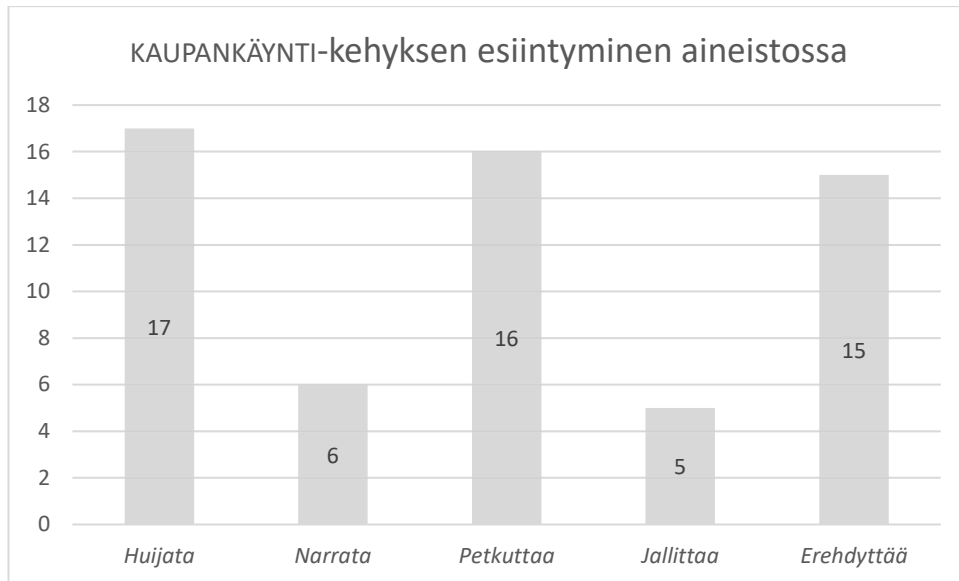
- (38) *Nainen huijasi Kelalta liki 38 000 euroa.* (2018)
- (39) *Monet maanviljelijät huijaavat olemattomilla uusilla pelloilla ja kesannoilla.* (2002)

Taloudellinen kehys aktivoituu *jallittaa*-verbin kohdalla yhdeksän kertaa ja *narrata*-verbin kohdalla seitsemän kertaa. Kummankaan verbin tapauksissa ei nouse esille mikään tietty aihepiiri, vaan tapaukset ovat satunnaisia. Alla satunnainen esimerkki (40) verbistä *jallittaa* ja esimerkki (41) verbistä *narrata*.

- (40) *Kyllä Jasmin jallittaa vaan rahaa ja miestä jonka kyljessä hän pystyisi noustamaan "tapeetille".* (2001)
- (41) *Siinä tavallaan narrataan ihminen maksamaan ylimääräisiä veroja isojen rahojen toivossa.* (2019)

4.2.3. KAUPANKÄYNTI-kehys

KAUPANKÄYNTI-kehyksessä on kyseessä vilpillinen kaupankäyntitilanne. Kaupankäynnissä huijaaja hyötyy taloudellisesti, mutta huijatun rahaa vastaan saama hyödyke tai palvelu ei vastaa luvattua. Aineistossa on 59 KAUPANKÄYNTI-kehukseen kuuluvaa tapausta, jotka olen koontanut kuvioon 8. Kuten kuvio osoittaa, kaupankäynnin kehys aktivoituu erityisesti kolmen tutkimani verbin yhteydessä. Verbit ovat *huijata*, *petuttaa* ja *erehdyttää*.

KUVIO 8. Kaupankäynnin kehyyksen aktivoituminen kunkin huijaamisverbin aineistossa.

Kaikista useimmin, eli 17 kertaa, kaupankäynnin kehys aktivoituu *huijata*-verbin yhteydessä. Tämä havainto tukee yhtä Kielitoimiston sanakirjassa (2020 s.v. *huijata*) mainittua selitystä, jossa kyseisen verbin merkitystä kuvataan näin: ”harjoittaa epärehellistä (liike)toimintaa”. Katson kaupankäynnin kehyyksen tarkoittavan juuri sanakirjan mainitsemaa epärehellistä liiketoimintaa. Esimerkit (42) ja (43) havainnollistavat tällaisia epärehellisen liiketoiminnan tapauksia.

(42) *Aninkainen huijasi minuakin asuntokaupoissa!* (2018)

(43) *Tosin nyt hinta oli laskenut 62 markkaan.... epäilenkin että mua huijattiin edellisellä kerralla :9* (2001)

Vaikka kaupankäynnin kehys aktivoituu *huijata*-verbin yhteydessä useimmin, on ero *petkuttaa*- ja *erehdyttää*-verbeihin käytännössä olematon. Kaupankäynnin kehys nimittäin aktivoituu *petkuttaa*-verbin yhteydessä 16 kertaa ja *erehdyttää*-verbin yhteydessä 15 kertaa. Kyseessä olevien verbien KAUPANKÄYNTI-kehyykseen kuuluvat tapaukset ovat samankaltaisia epärehellistä liiketoimintaa kuvaavia tapauksia kuin *huijata*-verbinkin kohdalla, vaikka muiden verbien sanakirjamääritelmässä ei ole mainintaa verbien kytköksistä liiketoimintaan. Esimerkki (44) kuvaa, miten verbiä *petkuttaa* ja esimerkki (45), miten verbiä *erehdyttää* on aineistossa käytetty kaupankäynnin kehyyksessä.

(44) *Kuuntelin joskus äimän käkenä erään saksalaissyntyisen Etelä-Afrikassa asuvan tytsyn mielipiteitä: hän piti täysin oikeutettuna ja normaalina sitä, että*

valkoiset kauppiat petkuttivat menen tullen mustaa yksinkertaista väestöä myymällä näille romuelektroniikkaa sun muuta ongelmajätettä. (2004)

- (45) *Raja kuitenkin ylittyy siinä vaiheessa kun alkaa myymään mainostilaa kyseiseen hengentuotteeseen ja erehdyttää ostajaa kuvittelemaan että levikki on vähintään samaa luokkaa kuin jo paikkansa vakiinnuttaneilla tavaramerkeillä esimerkiksi Hesari tai Iltalehti (2013)*

Verbit *narrata* ja *jallittaa* liitetään aineistossa huomattavasti muita verbejä harvemmin kaupankäyntitilanteisiin. Kaupankäynnissä narrataan aineiston mukaan kuudesti ja jallitetaan viidesti. Aineistoesimerkissä (46) narraaminen liittyy aikakaus- tai sanomalehtien ostotilanteeseen ja esimerkissä (47) kaupankäynnissä on jallitettu niin, etteivät asiakkaat ikinä saaneet ostamiensa tuotteita.

- (46) *Männävuosina minua narrattiin tuolla tavoin lehtien tilauksessa, kunnes tein lopullisen stopin kaikille lehdille. (2018)*
- (47) *Toimitusajat ovat "venyneet" jos millaistenkin vaikeuksien verukkeella ja kun on riittävän pitkään jallitettu maksavia hyväuskoisia asiakkaita ja on kassa kunnossa, niin kas, lehdessä lukeekin, että on kippo nurin. (2014)*

Kuten jo luvun alussa totesin, KAUPANKÄYNTI-kehyksessä nousee esille huomattavat erot eri huijaamisverbien välillä. Kolmen verbin, *huijata*, *petkuttaa* ja *erehdyttää*, kohdalla kyseinen kehys on nimittäin merkittävän suuri, kun taas verbien *narrata* ja *jallittaa* kohdalla se on huomattavasti pienempi. Samankaltainen jako on nähtävissä myös aiemmassa luvussa esitellyssä TALOUDELLINEN-kehyksessä. Tämän perusteella *narrata* ja *jallittaa* verbejä käytetään selvästi muita huijaamisverbejä harvemmin rahaan liittyvissä huijaamistilanteissa.

4.3. Huijaamisverbien saamat subjektit

Olen jakanut huijaamisverbien saamat syntaktiset subjektit kahdeksaan semanttiseen merkitysryhmään, jotka olen esitellyt aiemmin luvussa 3.2.2. Taulukkoon 5 olen koonnut tämän jaon tulokset. Taulukossa jokaisen merkitysryhmän riviltä olen lihavoanut suurimman ja alleviivannut pienimmän luvun. Lihavoitu luku kertoo, minkä huijaamisverbin yhteydessä käytetään eniten kulloinkin kyseessä olevaan merkitysryhmään kuuluvia subjekteja. Alleviivattu luku puolestaan kertoo, minkä huijaamisverbin yhteydessä

merkitysryhmä on epätyypillisin. Nämä muotoilut helpottavat verbien saamien subjektien keskinäistä vertailua.

TAULUKKO 5. Huijaamisverbien subjektit luokiteltuna semanttisiin merkitysryhmiin. Suurimmat esiintymät on merkitty lihavoinnilla ja pienimmät alleviivauksella.

	<i>huijata</i>	<i>narrata</i>	<i>petkuttaa</i>	<i>jallittaa</i>	<i>erehdyttää</i>
IHMINEN	33	45	28	43	<u>23</u>
VAIKUTTAJA	5	<u>1</u>	7	8	14
IHMIS- RYHMÄ	13	17	24	13	<u>5</u>
YRITYS	5	<u>0</u>	5	4	6
YHTEIS- KUNTA	4	4	3	4	<u>2</u>
ELÄIN	<u>0</u>	2	<u>0</u>	1	1
ELOTON	5	<u>1</u>	2	<u>1</u>	11
ABSTRAKTI	<u>3</u>	<u>3</u>	4	<u>3</u>	8
Yhteensä	<u>68</u>	73	73	77	70

Taulukosta 5 nähdään, että tutkimieni huijaamisverbien yhteydessä valitaan käytettäväksi samantyyppisiä subjekteja. Tästä kertoo se, että verbien subjektit ovat jakautuneet eri merkitysryhmiin melko samankaltaisilla painotuksilla. Yhteistä kaikille verbeille on, että niiden suurin subjektien semanttinen merkitysryhmä on IHMINEN. Kyseisessä merkitysryhmässä huijaaja on niin kutsutusti tavallinen ihminen, kuten *sinä* ja *nainen*, tai määrittelemätön ihmisjoukko, johon viitataan ilmauksella *ihmiset*. Kaikista verbeistä useimmin, eli yhteensä 45 kertaa, IHMINEN-ryhmään kuuluva subjekti liitetään huijaamisverbiin *narrata*. Lähes puolet harvemmin, eli 23 kertaa, kyseisen ryhmän subjekti yhdistetään verbiin *erehdyttää*.

VAIKUTTAJA-ryhmään kuuluvia subjekteja tutkimusaineistossa esiintyy melko maltillisesti. Kyseessä olevassa ryhmässä huijaaja on jokin huijattuun nähden auktoriteettisessa asemassa oleva henkilö, kuten työnantaja tai pääministeri. Harvimminkin vaikuttajasubjekti esiintyy *narrata*-verbin tutkimusaineistossa, jossa esiintymiä on vain yksi. Sen sijaan vaikuttajat kielennetään tilanteen subjektiksi *erehdyttää*-verbin yhteydessä jopa 14 kertaa. VAIKUTTAJA-ryhmä onkin muista verbeistä poiketen *erehdyttää*-verbin toiseksi suurin

merkitysryhmä. Kyseisen verbin yhteyteen kielennetty vaikuttaja on tutkimusaineiston mukaan tyypillisesti oikeudenkäynnissä vaikuttavassa roolissa oleva henkilö.

Erehdyttää-verbiä lukuun ottamatta kaikkien muiden huijaamisverbien kohdalla toiseksi suurin subjektin semanttinen merkitysryhmä on IHMISRYHMÄ. Tällöin huijaajaksi on nimetty tietty ihmisjoukko, jolla on jokin joukkoa yhdistävä piirre tai tekijä, kuten esimerkiksi sukupuoli, ammatti tai etnisyys. Ihmisryhmät yhdistetään aineistossa erityisesti petkuttamiseen, jonka yhteydessä ihmisryhmäsubjekti esiintyy 24 kertaa. Lauseisiin kielennetty ihmisryhmä on usein *petkuttaa*-verbin tutkimusaineistossa jokin uskonnollinen ryhmä. *Erehdyttää*-verbiin ihmisryhmät liitetään kaikista harvimminkin eli viisi kertaa.

YRITYS-, YHTEISKUNTA- ja ELÄIN-ryhmät ovat kaikki aineistossa melko harvinaisia. Useimmin eli kuusi kertaa yritys on kielennetty verbin *erehdyttää* subjektiksi. *Narrata*-verbin kohdalla se ei puolestaan esiinny kertaakaan. YHTEISKUNTA- ja ELÄIN-ryhmissä, joissa huijaajana on jokin yhteiskunnallinen toimielin tai eläin, ei ole merkittäviä eroja eri huijaamisverbien välillä. Sen sijaan kahdessa muussa melko harvinaisessa semanttisessa ryhmässä, ELOTON ja ABSTRAKTI, erottuu yksi huijaamisverbi selvästi muista. Kyseisiin merkitysryhmiin kuuluvat subjektit esiintyvät nimittäin huomattavasti muita verbejä useammin *erehdyttää*-verbin yhteydessä. Aineistossa on jopa 11 tapausta, jossa jokin eloton esine tai asia erehdyttää sekä kahdeksan tapausta, jossa jokin abstrakti asia on lauseen erehdyttäjä. Havainnollistaakseni näiden kahden merkitysryhmän eroa olen esimerkiksi (48) lihavoanut elottoman subjektin *pyöräilijän värikäs asu* ja esimerkissä (49) abstraktin subjektin *elämän tietynlainen kovuus*.

(48) *Ukko luuli ampuvansa kukkometsoa ja pyöräilijän värikäs asu erehdytti miehen.* (2020)

(49) *Elämän tietynlainen kovuus erehdyttää kai naiset luulemaan että pärjätäkseen elämässä pitää olla kova.* (2006)

Esimerkkien (48) ja (49) tapaiset elottomat ja abstraktit subjektit sekä vaikuttajasubjektien suuri määrä saavat *erehdyttää*-verbin eroamaan eniten muista huijaamisverbeistä. Muodostamani kahdeksan semanttista merkitysryhmää saavat muiden tutkimieni huijaamisverbien välillä esille vain hienoisia tendenssinomaisia eroavaisuuksia. Taulukon 5 alimmaisella rivillä on kuitenkin nähtävillä eroavaisuuksia huijaamisverbien saamien subjektien yhteenlasketuissa määrissä. Subjektien yhteenlasketut määrät eivät vastaa

tutkittavien lauseiden lukumäärää (100). Tämä johtuu siitä, että joissakin lauseissa on jätetty subjekti kokonaan kielentämättä. Kielentämättä jättämisen syynä on joko passiivimuodon käyttäminen, subjektin ellipsi tai nollapersoona.

Tyypillisin subjektin puuttumisen syy on tutkimusaineistossani passiivimuotoinen finiittiverbi. Tällöin lauseissa ei ole ilmisubjektia, vaan lauseessa kuvataan jotakin asiantilaa ilman, että tekijän tai keskeisen osallistujan identiteetti tulee ilmi (VISK § 1313). Siis puhuttaessa huijaamistilanteesta kirjoittaja ei joko tiedä tai halua ilmaista, kuka huijauksen takana on. Näytteitä tällaisista passiivitapauksista, joissa huijaaja ei ilmene, ovat esimerkit (50) ja (51). Esimerkeissä on lihavoitu passiivimuotoinen finiittiverbi.

(50) *Kyllä kuluttajaa **jallitetaan** :((2020)*

(51) *Suomenkielisiä pidetään tyhminä ja **narrataan** jatkuvasti. (2010)*

Subjektin ellipsi ja nollapersoona ovat aineistossani huomattavasti harvinaisempia kuin passiivimuodon käyttö. Subjektin ellipsillä tarkoitetaan tapausta, jossa yhdyslauseen osilla tai kahdella peräkkäisellä virkkeellä on yhteinen subjekti. Tällöin jälkimmäisessä lauseessa tai virkkeessä voi toiston ehkäisemiseksi jättää subjektin mainitsematta. Yhteinen jäsen on siis pääteltävissä myös virkerajan ylitse, mutta tällaiset tapaukset olen merkinnyt tutkielmassani subjektittomiksi, sillä tarkastelen syntaktisia piirteitä vain virkkeestä, jossa huijaamisverbi esiintyy. (VISK § 874, §1177.) Esimerkki (52) on malliesimerkki virkerajan ylittävistä subjektin ellipsisistä, jossa subjekti eli *Stalin* on jätetty kielentämättä jälkimmäisessä tutkimusaineistoon kuuluvassa virkkeessä.

(52) *Oliko se Stalin niin suuri ihmemies, kuin teille on syötetty? Jallitti omat veteraaninsakin! (2009)*

Nollapersoonalause on lausetyyppi, jossa puhuja yleistää puheensa koskevan ketä tahansa vastaavassa asemassa olevaa, ja yleensä se koskee etenkin puhujaa itseään sekä puhuteltavaa. Tyypillisesti nollapersoonaisessa lauseessa ei ole subjektia ja verbi on yksikön kolmannessa persoonassa. (VISK § 1347 – § 1348.) Esimerkki (53) on nollapersoonalause, jossa subjektin puuttuminen yleistää puheen koskemaan kaikkia rakastuneita.

(53) *Rakkautta voi tietysti ilmentää monella tapaa, mutta tärkeintä on, että mitä ikinä tekeekin, tekee sen rehdisti ja avoimesti eikä petkuta muita. (2010)*

Useimmin, eli 32 kertaa, subjekti on jätetty kielentämättä verbin *huijata* kohdalla. Täten *huijata*-verbiä käytettäessä ei ole aineiston mukaan yhtä merkittävää ilmaista subjektiä kuin esimerkiksi verbin *jallittaa* kohdalla. *Jallittaa*-verbin yhteydessä on harvimminkin, eli 23 kertaa, jätetty kielentämättä lauseen subjekti. Tämä saattaa viitata siihen, että huijaamistapauksissa huomio halutaan kiinnittää enemmän itse tapahtumaan, kun taas jallittamisessa halutaan useammin kertoa, kuka jallittamisen takana on.

4.4. Huijaamisverbien saamat objektit

Edellisen luvun tapaan olen jakanut huijaamisverbien saamat syntaktiset objektit kahdeksaan luvussa 3.2.2. esittelemääni semanttiseen merkitysryhmään. Jaon tuloksen esittelen taulukossa 6, jossa olen jokaisen merkitysryhmän riviltä lihavoanut suurimman ja alleviivannut pienimmän luvun. Lihavoitu luku kertoo, minkä huijaamisverbin yhteydessä käytetään eniten kulloinkin kyseessä olevaan merkitysryhmään kuuluvia objekteja. Alleviivattu luku puolestaan kertoo, minkä huijaamisverbin yhteydessä merkitysryhmä on epätyypillisin. Nämä muotoilut helpottavat verbien saamien objektien keskinäistä vertailua.

TAULUKKO 6. Huijaamisverbien objektit luokiteltuna merkitysryhmiin. Suurimmat esiintymät on merkitty lihavoinnilla ja pienimmät alleviivauksella.

	<i>huijata</i>	<i>narrata</i>	<i>petkuttaa</i>	<i>jallittaa</i>	<i>erehdyttää</i>
IHMINEN	36	34	38	<u>28</u>	44
VAIKUTTAJA	3	<u>2</u>	<u>2</u>	4	3
IHMIS- RYHMÄ	22	<u>20</u>	29	25	25
YRITYS	2	<u>1</u>	2	5	7
YHTEIS- KUNTA	2	<u>0</u>	5	9	9
ELÄIN	<u>0</u>	4	<u>0</u>	1	<u>0</u>
ELOTON	11	4	8	5	<u>1</u>
ABSTRAKTI	<u>1</u>	2	2	7	3
Yhteensä	77	<u>66</u>	86	84	92

Kuten huijaamisverbien saamien subjektienkin kohdalla, myös objektien jakautuminen merkitysryhmiin näyttää melko samankaltaiselle eri huijaamisverbien välillä (taulukko 6). Yhteistä kaikille huijaamisverbeille on, että suurin objektien merkitysryhmä on IHMINEN. Siinä huijaamisen kohteena on yksittäinen ihminen tai geneerinen ihmisjoukko *ihmiset*. Kyseinen merkitysryhmä korostuu käytettäessä verbiä *erehdyttää*, sillä sen objektina toimii IHMINEN-ryhmän objekti jopa 44 kertaa. Harvimmin, eli 28 kertaa, kyseessä oleva merkitysryhmä yhdistetään verbiin *jallittaa*.

VAIKUTTAJA-ryhmään kuuluvia objekteja on aineistossa vain muutamia. Tällaiset objektit ovat sosiaalisen statuksensa ansiosta päättävässä asemassa suhteessa muihin tilanteen osallistujiin. Huijaamisverbien väliset erot kyseisessä merkitysryhmässä ovat marginaaliset. Sen sijaan suuremmassa merkitysryhmässä IHMISRYHMÄ on nähtävissä painotuseroja huijaamisverbien välillä. Tässä ryhmässä objektina on jonkin yhteisen piirteen kuten sukupuolen, iän tai etnisyyden mukaan rajattu ihmisjoukko. Kyseinen merkitysryhmä on kaikkien huijaamisverbien kohdalla toiseksi suurin ryhmä. Kaikista verbeistä eniten, eli 29 kertaa, ihmisryhmää petkutetaan. Sen sijaan harvimmin, 20 kertaa, ihmisjoukko joutuu narraamisen kohteeksi.

Jos huijaamistilanteessa on YRITYS-ryhmään kuuluva objekti, aineiston mukaan on tyypillisintä, että sen yhteydessä käytetään verbiä *erehdyttää* (seitsemän tapausta). Sen sijaan yritystä narrataan aineistossa vain kerran. Narraaminen on harvinaista myös YHTEISKUNTA-ryhmään kuuluvien objektien yhteydessä, sillä sitä ei esiinny aineistossa lainkaan. YHTEISKUNTA-ryhmä sisältää yhteiskunnalliseen toimintaan liittyvät toimielimet, kuten virastot, puolueet ja valtiot. Aineistossa tällaisia yhteiskunnallisia toimielimiä sekä jallitetaan että erehdytetään yhdeksän kertaa.

ELÄIN-ryhmän objektit eli eläimet ovat aineistossa harvinaisia. Useimmin eläimiä narrataan, mutta senkin yhteydessä eläinobjekti esiintyy aineistossa vain neljä kertaa. ELOTON-ryhmään kuuluvat elottomat esineet ja asiat. Tyypillisimmin, eli 11 kertaa, elottomia objekteja esiintyy *huijata*-verbin yhteydessä. Tapauksista suurin osa on sellaisia, joissa raha toimii objektina, kuten esimerkissä (54). Elottomia objekteja sen sijaan erehdytetään aineistossa ainoastaan yhden kerran. ABSTRAKTI-ryhmän objektit, eli abstraktit asiat, ovat aineistossa harvinaisia. Ainoastaan verbin *jallittaa* kohdalla niitä esiintyy aineistossa jopa seitsemän. Tapaukset ovat esimerkin (55) ja (56) kaltaisia.

- (54) *Naiset huijaa aina miehiltä rahaa.* (2018)
 (55) *Kyllä on pienet murheet teilläkin, kun naapureiden ja lasten tekemisiä jallittatte.* (2006)
 (56) *He jallittavat kaikenlaisia hyviä asioita vastaan sekä hyökkäilevät ammattiliittoja vastaan.* (2018)

Osa huijaamisverbien saamista objekteista on aineiston lauseissa jätetty kokonaan kielentämättä. Syynä tähän on huijaamisverbien argumenttirakenne tai objektin ellipsi. Aineiston perusteella huijaamisverbien argumenttirakenne ei vaadi subjektin lisäksi toista argumenttia eli objektia. Aineistossa on lukuisia esimerkin (57) ja (58) tyyppisiä objektittomia lauseita. Objektin ellipsisissä yhdyslauseen jälkiosassa on jätetty objekti toistamatta (VISK § 874). Esimerkissä (59) on elliptisesti jätetty toistamatta objektina toimiva *minä*.

- (57) *Sipilä ei jallita, kuten Putin näyttää nyt tekevän.* (2015)
 (58) *Psykelekurin tilastot ei narraa.* (2016)
 (59) *Työkaverini (mies) ihastui minuun ja jallitti pitkään.* (2004)

Huijaamisverbeistä *narrata*-verbin kohdalla on useimmin, jopa 34 kertaa, jätetty objekti kielentämättä. Puolestaan useimmin objekti on merkitty näkyville verbin *erehdyttää* aineistossa, jossa objekti puuttuu vain kahdeksassa tapauksessa. Ero näiden verbien välillä on suuri. Ero selittynee osittain sillä, että *narrata*-verbiä käytetään aineistossa erityisen usein lyhyissä toteamuksissa tai väitteissä, kuten *Tero narraa* tai *En kyllä narraa!*, jolloin kielenkäyttäjät jättävät objektin kielentämättä. Sen sijaan erityisesti erehdyttämisen yhteydessä on aineiston perusteella tärkeää mainita, ketä tai mitä erehdytetään.

4.5. Koonti

Tässä luvussa kokoan analyysini keskeisimmät tulokset. Esittelen kunkin verbin prototyyppisiä ominaisuuksia sekä muista huijaamisverbeistä erottavia piirteitä. Yhden prototyypin sijaan nostan kaikista verbeistä esille sen kaksi prototyyppisintä kehystä, subjektia ja objektia. Tällä tavoin saan kattavammin ja todenmukaisemmin kuvattua monipuolisessa käytössä olevien huijaamisverbien piirteitä. Lisäksi vertaan löydöksiäni luvussa 1.2. esittelemiini verbien sanakirja-artikkeleissa annettuihin määritelmiin.

Huijata-verbiä käytetään tutkimusaineiston mukaan hieman abstraktisia kehyksiä useammin konkreettisissa kehyksissä. On siis tavallista, että huijaamisen seurauksena tapahtuu mentaalisten tapahtumien lisäksi myös konkreettisia toimia. Taulukkoon 7 olen koonnut *huijata*-verbin prototyypisimmät kehykset, subjektit ja objektit.

TAULUKKO 7. *Huijata*-verbin prototyyppi.

<i>huijata</i> 43 % abstraktinen 57 % konkreettinen	Prototyypisimmät kehykset	TOIMINNALLINEN KAUPANKÄYNTI
	Prototyypisimmät subjektit	IHMINEN IHMISRYHMÄ
	Prototyypisimmät objektit	IHMINEN IHMISRYHMÄ

Prototyypisin esiintymisympäristö *huijata*-verbille on TOIMINNALLINEN-kehys, kuten taulukko 7 osoittaa. Subjekti siis saa objektin tarkoitteen tekemään jotakin konkreettista, jota tämä ei muuten tekisi. Toiminnallisessa kehyksessä korostuu etenkin poliittiset aiheet, kuten äänestämiseen vaikuttaminen huijaamalla. Huijaamiseen liittyvät myös usein raha ja subjektin tarkoitteen taloudellisen tilanteen kohentaminen. KAUPANKÄYNTI-kehys nouseekin kyseisen verbin toiseksi yleisimmäksi kehykseksi. Epäprototyypisimmät kehykset *huijata*-verbille ovat SOSIAALINEN ja USKONNOLLINEN. Näissä tapauksissa kielenkäyttäjä valitsee yleensä jonkin toisen huijaamista ilmaisevan lähisynonyymin.

Prototyypisimmät subjektit ja objektit huijaamiselle ovat semanttisilta merkitysryhmiltään IHMINEN ja IHMISRYHMÄ. Verbin subjektit jakautuvat semanttisiin ryhmiin siten, ettei esille nouse merkittäviä eroja muihin huijaamisverbeihin nähden. Subjekti on kuitenkin *huijata*-verbin kohdalla jätetty kielentämättä kaikista verbeistä useimmin. Kielenkäyttäjät siis usein häivyttävät tilanteen huijaajan ja kiinnittävät huomion itse huijaukseen tai sen kohteeseen. Tämä voi olla tietoinen valinta tai se voi johtua siitä, ettei kielenkäyttäjä esimerkiksi tiedä, kuka huijaaja on. *Huijata*-verbin saamista objekteista puolestaan nousee esille elottomien objektien suurempi määrä muihin huijaamisverbeihin verrattuna. Elottoman objektin tarkoite on tyypillisesti raha.

Luvussa 1.2. esittelin *huijata*-verbin sanakirjamääritelmän, joka määrittelee sanan merkityksen näin: 'harjoittaa epärehellistä (liike)toimintaa, pettää, petkuttaa, huiputtaa' (KS 2020 s.v. *huijata*). Tutkimukseni tulokset tukevat määritelmää. Kaksi prototyypisintä kehystä, TOIMINNALLINEN ja KAUPANKÄYNTI, vahvistavat, että *huijata*-verbiä todella käytetään erityisen usein kuvaamaan sanakirja-artikkelissa mainittua epärehellistä toimintaa sekä epärehellistä liiketoimintaa. Muilta osin tulokset ovat sanakirjamääritelmää täydentäviä, sillä sanakirja ei ota lainkaan kantaa esimerkiksi verbin saamiin syntaktisiin subjekteihin ja objekteihin.

Narraaminen on luonteeltaan huijaamista abstraktisempaa. Tällöin narraaminen liittyy useimmin vain mentaalisella tasolla tapahtuvaan toimintaan. *Narrata*-verbille tyypillisimmät kehykset, subjektit ja objektit olen koonnut taulukkoon 8.

TAULUKKO 8. *Narrata*-verbin prototyyppi.

<i>narrata</i> 62 % abstraktinen 38 % konkreettinen	Prototyypisimmät kehykset	HARHAANJOHTAMINEN TOIMINNALLINEN
	Prototyypisimmät subjektit	IHMINEN IHMISRYHMÄ
	Prototyypisimmät objektit	IHMINEN IHMISRYHMÄ

Prototyypisin narraaminen tapahtuu harhaanjohtamisen kehyksessä, kuten taulukosta 8 nähdään. Narraaminen, eli kyseisessä kehyksessä epätotuksien kertominen, liittyy monenlaisiin aiheisiin. Aiheet pysyvät kuitenkin melko kevyinä, eikä esille nouse esimerkiksi rikollisuus tai rikosoikeudenkäynnit, kuten verbin *erehdyttää* kohdalla. Toinen prototyypinen kehys *narrata*-verbille on TOIMINNALLINEN-kehys, kuten *huijata*-verbilläkin. Narraamisen kohdalla kyseisessä kehyksessä on kuitenkin muista huijaamisverbeistä erottavia tapauksia. Narraaminen liitetään poikkeuksellisesti kalastamiseen liittyviin yhteyksiin, joissa narrataan kaloja tarttumaan onkeen. Joukossa on myös yksittäinen tapaus, jossa narraaminen liittyy urheiluun. Epäprototyypisimmät kehykset *narrata*-verbille ovat USKONNOLLINEN, KAUPANKÄYNTI ja TALOUDELLINEN.

Narrata-verbin prototyypisimmät subjektit ja objektit ovat IHMINEN ja IHMISRYHMÄ. Semanttiselta merkitysryhmältään vaikuttajaksi luokiteltu subjekti esiintyy *narrata*-verbin

yhteydessä vain kerran ja yritys ei kertaakaan. Tämänkaltaisten auktoriteettisessa tai merkittävässä asemassa olevien subjektien ei siis yleensä katsota narraavan, vaan huijaamisverbiksi valitaan tyypillisemmin vakavampisävyinen *erehdyttää*. Objektien osalta on huomionarvoista, että *narrata*-verbin kohdalla jätetään objekti kielentämättä kaikista verbeistä useimmin. Verbiä käytetäänkin aineistossa usein lyhyissä toteamuksissa tai väitteissä, kuten *Tero narraa* tai *En kyllä narraa!*, jolloin objektin jätetään kielentämättä. Objekti ei siis ole *narrata*-verbille yhtä tarpeellinen argumentti kuin muille huijaamisverbeille.

Sanakirjan mukaan *narrata* tarkoittaa 'puhua perättömiä, valehdella (us. leikkimielessä, pahaä tarkoittamatta); viekoitella, huiputtaa, puijata, naruttaa, jujuttaa, vetää nenästä' (KS 2020 s.v. *narrata*). Tässä tutkimuksessa saamani tulokset tukevat sanakirjamääritelmää, sillä *puhua perättömiä* ja *valehdella* vastaavat narraamisen prototyyppisintä kehystä HARHAANJOHTAMINEN. Myös verbin leikkimielinen sävy ilmenee tutkimuksessani aihepiireissä, joissa narraamisesta puhutaan. Lisäksi subjektien semanttisten VAIKUTTAJA- ja YRITYS-ryhmien puute mielestäni kertoo, ettei *narrata*-verbi ole tarpeeksi vakava kuvaamaan sen kaltaisten auktoriteettien tekemiä huijauksia. Myös rahaan liittyvä huijaaminen on yleisesti melko vakava aihe, eikä kyseinen verbi esiinnykään kovin usein rahaan liittyvässä taloudellisessa tai kaupankäynnin kehityksessä.

Petkuttaa-verbiä käytetään tutkimusaineistossa *narrata*-verbin tapaan useammin abstraktisissa kehyksissä kuin konkreettisissa kehyksissä. Taulukossa 9 on petkuttamisen tyypillisimmät kehykset, subjektit ja objektit.

TAULUKKO 9. *Petkuttaa*-verbin prototyyppi.

<i>petkuttaa</i> 57 % abstraktinen 43 % konkreettinen	Prototyyppisimmät kehykset	TALOUDELLINEN USKONNOLLINEN
	Prototyyppisimmät subjektit	IHMINEN IHMISSRYHMÄ
	Prototyyppisimmät objektit	IHMINEN IHMISSRYHMÄ

Kuten taulukko 9 osoittaa, prototyypin esiintymisympäristö verbille *petkuttaa* on TALOUDELLINEN-kehys. Tällöin subjektin tarkoite petkuttaa epärehellisin keinoin itselleen taloudellista hyötyä. Taloudellinen petkuttaminen liittyy aineistossa monesti politiikkaan tai verojen muodossa tapahtuvaan epärehellisyyteen. Toinen prototyypin kehykselle on USKONNOLLINEN. Verbiä käytetään uskonnollisessa kehyksessä usein ilmaisemaan epäuskoa tai kritiikkiä uskonnollisten ryhmien uskomuksia ja toimintaa kohtaan. Hyvin epäprototyypin ympäristö *petkuttaa*-verbille on TOIMINNALLINEN-kehys, jolloin petkuttamisessa on harvoin kyse muiden entiteettien toiminnan muuntelusta ilman tarkoitusta taloudellisesta hyödystä. Myös SOSIAALINEN-kehys on *petkuttaa*-verbin epäprototyypisemmässä päässä.

Prototyypisimmät subjektien ja objektien semanttiset ryhmät *petkuttaa*-verbillä ovat IHMINEN ja IHMISRYHMÄ. IHMISRYHMÄ toimii lauseen subjektina ja objektina *petkuttaa*-verbin kohdalla useammin kuin muiden verbien kohdalla. Tämä voi selittyä sillä, että aineistossa puhutaan usein muun muassa uskonnollisista ryhmistä, kuten prototyypisimmistä kehyksistä voi päätellä. Subjektien ja objektien osalta ei petkuttamisessa kuitenkaan nouse esille muista verbeistä suuresti erottavia havaintoja.

Sanakirja antaa *petkuttaa*-verbille määritelmäksi 'pettää, huiputtaa, puijata, narrata, vetää nenästä, huijata' (KS 2020 s.v. *petkuttaa*). Sanakirjan määritelmä koostuu ainoastaan lähisynonyymien listauksesta, jolloin sanakirja ei avaa sanan merkitystä vaan sen sijaan ennemmin ohjaa tiedonhakijan tarkastelemaan lähisynonyymien merkityksiä. Tämä saattaa tiedonhakijan epäsuotuisaan sana-artikkeleiden kierteeseen. (Sivonen 2002: 513–514.) Sanakirjan määritelmää, jossa ei ole avattu sanan merkitystä, on siis vaikea verrata tutkimukseni tuloksiin.

Jallittaa-verbi on kaikista huijaamisverbeistä voimakkaimmin kallistunut abstraktisten kehysten puoleen. Sille on siis hyvin tyypillistä, että huijaamistilanne tapahtuu osallistujien mentaalisisä tilassa. Taulukossa 10 on nähtävillä jallittamisen tyypillisimmät kehykset, subjektit ja objektit.

TAULUKKO 10. *Jallittaa*-verbin prototyyppi.

<i>jallittaa</i> 72 % abstraktinen 28 % konkreettinen	Prototyyppisimmät kehukset	SOSIAALINEN HARHAANJOHTAMINEN
	Prototyyppisimmät subjektit	IHMINEN IHMISSRYHMÄ
	Prototyyppisimmät objektit	IHMINEN IHMISSRYHMÄ

Taulukko 10 kertoo, että prototyyppisin *jallittaa*-verbin tilanteinen kehys on SOSIAALINEN. Tällöin jallittamisen tarkoituksena on puheaktin avulla vaikuttaa ihmisten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Kehys on epätyypillisen suuri kaikkien verbien mittapuulla, jolloin kyseistä verbiä käytetään erityisen paljon tässä tarkoituksessa. Jallittaminen liittyy nimenomaisesti luonteeltaan romanttisiin tai tapailumielessä syntyneisiin ihmissuhteisiin. Jallittamiselle on tyypillistä, että se on jatkuvaa ja jopa häiritsevän usein toistuvaa objektin tarkoitteen liehittelyä. Liehittely saattaa tähdätä niin kevytmieliseen huvitteluun kuin vakavaankin suhteeseen objektin tarkoitteen kanssa. *Jallittaa*-verbillä saatetaan tarkoittaa tilannetta, jossa valehdellaan esimerkiksi suhteeseen liittyvistä tarkoituseristä, mutta aina kyseessä ei ehkä ole huijaaminen, vaan sillä saatetaan kuvata ennemminkin toistuvaa ja intensiivistä huomion osoittamista tietylle kohteelle.

Toinen prototyyppinen kehys *jallittaa*-verbille on HARHAANJOHTAMINEN, joka sisältää heterogeenisen joukon erilaisia epätotuksien levittämiseen liittyviä tapauksia. Kaikista epäprototyyppisimmät kehukset verbille ovat KAUPANKÄYNTI ja USKONNOLLINEN. Myös TALOUDELLINEN-kehys on *jallittaa*-verbille melko epätavallinen. Verbiä ei siis *narrata*-verbin tapaan kovin usein käytetä rahaan liittyvissä huijaamistilanteissa. Sen sijaan tutkimusaineistossa on kaksi tapausta, joita en ole luontevasti saanut luokiteltua mihinkään luomaani kehukseen. Nämä tapaukset ovat esimerkit (60) ja (61).

- (60) *Tätä minäkin olen jallittanut, että hoitakoot jokainen metsänsä mieleisellä "tavallaan" Virallisen metsänhoidon kannattajat haluaa vaan määrätä jatkuvasti kuinka jokaisen pitää metsiään hoitaa, heillä on oma lehmä ojassa, tai toisten yksityisten metsissä :)* (2006)
- (61) *Kyllä on pienet murheet teilläkin, kun naapureiden ja lasten tekemisiä jallittatte.* (2006)

Esimerkissä (60) jallittaminen vaikuttaa oman introspektioni mukaan abstraktiselta tilanteelta, jossa subjekti on toistuvasti yrittänyt saada omaa näkemystään esille. Esimerkissä (61) jallittaminen vaikuttaa puolestaan konkreettiselta objektin tarkoitteiden jatkuvalta vahtimiselta ja seuraamiselta. Näissä esimerkeissä *jallittaa*-verbiä käytetään kuvaamaan jotakin muuta toimintaa kuin huijaamista. *Jallittaa*-verbillä vaikuttaakin olevan tutkimistani huijaamisverbeistä eniten erilaisia käyttötarkoituksia, jotka poikkeavat kokonaan huijaamisteemasta.

Prototyypisimmät subjektit ja objektit *jallittaa*-verbille ovat IHMINEN ja IHMISRYHMÄ, kuten kolmella muullakin huijaamisverbillä. Subjektien ja objektien osalta huomionarvoista on, että subjekti on jätetty *jallittaa*-verbin kohdalla kielentämättä kaikista harvimmista. Tämä tarkoittaa siis, että lauseissa on yleensä merkityksellistä ilmaista, kuka jallittaja on.

Sanakirjamääritelmä sanalle *jallittaa* on 'ark. pettää, petkuttaa, puijata, narrata, vetää nenästä, eksyttää, harhauttaa; urh. jallittaa vastustajaa jääkiekossa, jalkapallossa ym.' (KS 2020 s.v. *jallittaa*). Tässä sana-artikkelissa on samankaltainen tilanne kuin sanan *petkuttaa* kohdalla, ja sanan merkitystä on osittain selitetty vain lähisynonyymien avulla, jolloin määritelmän vertailu tutkimustuloksiini ei onnistu. Määritelmässä on kuitenkin mainittu verbin urheiluun liittyvä käyttötarkoitus, jota tutkimukseni ei kuitenkaan tue, sillä urheiluun liittyviä tapauksia *jallittaa*-verbin kohdalla ei löytynyt lainkaan.

Erehdyttää-verbiä käytetään *huijata*-verbin tapaan vähän abstraktisia kehyksiä useammin konkreettisissa kehyksissä. Alla olevassa taulukossa 11 on koottuna kyseisen verbin tyypillisimmät kehykset, subjektit ja objektit.

TAULUKKO 11. *Erehdyttää*-verbin prototyyppi.

<i>erehdyttää</i> 45 % abstraktinen 55 % konkreettinen	Prototyypisimmät kehykset	HARHAANJOHTAMINEN TOIMINNALLINEN
	Prototyypisimmät subjektit	IHMINEN VAIKUTTAJA
	Prototyypisimmät objektit	IHMINEN IHMISRYHMÄ

Erehdyttää-verbin prototyypisin ja huomattavasti suurin kehys on *narrata*-verbin tapaan HARHAANJOHTAMINEN, kuten taulukko 11 osoittaa. Kyseisessä kehyksessä subjektin tarkoite antaa objektin tarkoitteelle valheellista tietoa. *Narrata*-verbin kohdalla aiheet ovat kevyitä, mutta *erehdyttää*-verbiä käytetään sitä vastoin usein keskusteltaessa erehdyttämisen rikollisesta puolesta tai oikeudenkäynneissä tapahtuneista epärehellisyyksistä. Monista tapauksista käy ilmi, että erehdyttämistä pidetään tämän kehyksen tapauksissa laittona tai muuten tuomittavana toimintana. Erehdyttämislle on tässä kehyksessä myös tyypillistä, että erehdyttämisen seurauksena objektin tarkoitteen mentaalisisä tilassa tapahtuu muutos. Tämä tarkoittaa, että objektin tarkoite uskoo hänelle kerrotun disinformaation. Tällöin kyseessä on resultatiivinen ilmaus, joka on muita verbejä tyypillisempi *erehdyttää*-verbille.

Toinen prototyypinen kehys *erehdyttää*-verbille on TOIMINNALLINEN-kehys, jossa manipuloidaan objektin tarkoitteen toimintaa. Kuten harhaanjohtamisenkin kehyksessä, myös tässä kehyksessä aiheet ovat melko vakavasävyisiä, kuten erehdyttäminen politiikassa, oikeudessa tai sotilaallisissa toimissa. Epäprototyypisimmät kehykset *erehdyttää*-verbille ovat SOSIAALINEN-kehys, joka aktivoituu tutkimusaineistossa vain kaksi kertaa, ja USKONNOLLINEN-kehys. Näissä tilanteissa kielenkäyttäjä valitsee tyypillisemmin jonkin toisen huijaamista ilmaisevan lähisynonymien.

Erehdyttää verbin prototyypisimmät objektit ovat IHMINEN ja IHMISRYHMÄ, kuten muidenkin huijaamisverbien kohdalla. Objekti on myös kaikista verbeistä harvimmoin jätetty kielentämättä *erehdyttää*-verbin tapauksissa. Kyseisen verbin yhteydessä on siis merkittävää mainita, kuka tai mikä lauseen objekti on. Subjektien osalta *erehdyttää* poikkeaa muista huijaamisverbeistä kaikista eniten, sillä sen prototyypisimmät subjektit kuuluvat semanttisilta ryhmiltään IHMINEN- ja VAIKUTTAJA-ryhmiin. Auktoriteettisessa asemassa olevien vaikuttajien epärehellisyyttä kuvataan siis usein verbillä *erehdyttää*. Muita huijaamisverbejä useammin erehdyttämisen yhteydessä esiintyy myös elottomia ja abstrakteja subjekteja, jotka harhauttavat objektin tarkoitetta.

Sanakirjassa *erehdyttää*-verbin merkitykseksi kerrotaan 'johtaa harhaan, harhauttaa, eksyttää' (KS 2020 s.v. *erehdyttää*). Tutkimukseni tulokset tukevat sanakirjan selitystä *johdtaa harhaan*, sillä kyseessä olevan verbin prototyypisin kehys on HARHAAN-

JOHTAMINEN. Sanakirjamääritelmästä puuttuu kuitenkin kokonaan tutkimuksessa havaitsemani tapa käyttää verbiä erityisesti vakavasävyisissä aiheissa. Siispä tutkimukseni tulokset täydentävät sanakirjamääritelmää.

5. PÄÄTÄNTÖ

Tarkastelen tässä pro gradu -tutkielmassani viittä huijaamista ilmaisevaa lähisynonyymia, jotka ovat *huijata*, *narrata*, *petkuttaa*, *jallittaa* ja *erehdyttää*. Tutkimukseni perustuu merkityksiä korostavaan kognitiiviseen semantiikkaan, jonka mukaan täydellistä synonymiaa ei ole olemassa, vaan aina sanan muodon muuttuessa myös sen merkitys muuttuu (Kuiri 2012: 84; Onikki 2002: 88). Siksi päämääräni oli selvittää, miten valitsemani huijaamisverbit eroavat toisistaan. Tässä luvussa kertaan tutkimukseni pääpiirteet ja kerron kootusti sen merkittävimmät tulokset. Lopuksi pohdin myös tutkimukseni onnistuneisuutta sekä mahdollisia jatkotutkimusmahdollisuuksia.

Tutkimusaineistoni hankin Kielipankin konkordanssihakuohjelma Korpista. Valitsin tutkittavakseni Suomi24 virkkeet -korpuksen, jossa on Suomi24-keskustelupalvelun keskusteluja vuosilta 2001–2020. Tästä korpuksesta valitsin aineistokseni viisisataa virkettä tai lausetta siten, että kustakin huijaamisverbistä on mukana sata satunnaista esiintymää, jossa huijaamisverbi on finiittisessä muodossa. Tutkimukseni etenemistä ohjasivat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millaista on prototyyppinen *huijaaminen*, *narraaminen*, *petkuttaminen*, *jallittaminen* sekä *erehdyttäminen*?
2. Miten tutkimieni huijaamisverbien merkitykset eroavat toisistaan?
3. Miten tutkimukseni tulokset vastaavat verbien sanakirjamääritelmiä?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastasin tarkastelemalla huijaamisverbejä sekä semantiikan että syntaksin näkökulmasta. Tässä hyödynsin kognitiivisesta semantiikasta tuttua kehys- ja prototyyppiäjäätelua sekä semanttisia merkitysryhmiä ja muuttuja–kiinnotopiste-teoriaa. Semanttisessa osassa jaoin tutkimusaineiston ensin kahteen pääkehukseen ABSTRAKTINEN ja KONKREETTINEN sen mukaan, tapahtuuko huijaaminen vain mentaalilla tasolla vai edustuuko se konkreettisenä toimintana kognition ulkopuolisessa maailmassa. Tämän jälkeen jaoin aineiston edelleen aineistolähtöisesti muodostuneisiin tilanteisiin kehyksiin. Abstraktisia kehyksiä olivat HARHAANJOHTAMINEN, SOSIAALINEN ja USKONNOLLINEN. Konkreettisia kehyksiä olivat puolestaan TOIMINNALLINEN, TALOUDELLINEN ja KAUPANKÄYNTI. Helpottaakseni aineiston jakamista erilaisiin kehyksiin, loin jokaiselle kehykselle prototyyppit, jotka edustivat kehysten mallitapauksia.

Analyysin syntaktisen osan, eli huijaamisverbien saamien syntaktisten subjektien ja objektien tarkastelun, toteutin käyttämällä hyödykseni semanttisia merkitysryhmiä. Loin aineistolähtöisesti yhdeksän erilaista semanttista ryhmää, jotka olivat IHMINEN, VAIKUTTAJA, IHMISRYHMÄ, YRITYS, YHTEISKUNTA, ELÄIN, ELOTON ja ABSTRAKTI. Määrittelin, millaiset subjektit ja objektit kyseisiin ryhmiin kuuluvat, ja jaottelin huijaamisverbien saamat subjektit ja objektit kyseisiin ryhmiin.

Tutkimukseni mukaan valitsemistani huijaamisverbeistä merkitykseltään erilaisin on *erehdyttää*. Erehdyttäminen on yleensä luonteeltaan vakavaa tai tuomittavaa harhaanjohtamista, ja sen subjektina on muita huijaamisverbejä useammin jokin auktoriteetti tai yritys. *Erehdyttää*-verbin vakavuudesta poikkeaa erityisesti verbi *narrata*, jota käytetään yleensä leikkimielisissä tai aiheeltaan kevyissä yhteyksissä. Siksi narraamista tapahtuu vain harvoin esimerkiksi rahaan liittyvissä tilanteissa. Myös jallittaminen on harvinaista rahallisen hyödyn tavoittelussa. Jallittaminen kuvaa erityisen usein sosiaalisissa suhteissa tapahtuvaa epärehellisyyttä, mutta myös huijaamiseen liittymätöntä usein toistuvaa tai jatkuvaa toimintaa, kuten jonkun henkilön kiivasta liehittelyä.

Toisin kuin *narrata*- ja *jallittaa*-verbejä, *petkuttaa*- ja *huijata*-verbejä käytetään erityisen usein tapauksissa, joissa epärehellisyys liittyy rahaan. Petkuttamisessa rahaa hankitaan epärehellisin keinoin ilman kaupankäyntiä, mutta huijaaminen liittyy nimenomaan epärehelliseen kaupankäyntiin. *Petkuttaa*-verbi nousee esille myös erityisen usein uskontoihin ja uskonnollisiin ryhmiin liittyvässä keskustelussa ja *huijata*-verbi tapauksissa, joissa huijaamalla vaikutetaan huijatun toimintaan. *Huijata*-verbiä kuvaakin erityisen hyvin sanakirjamääritelmä 'harjoittaa epärehellistä (liike)toimintaa' (KS 2020 s.v. *huijata*).

Analyysiosassa vertasin tutkimustuloksiani Kielitoimiston sanakirjassa (2020) annettuihin huijaamisverbien sanakirjamääritelmiin. Verbeistä kolme, *huijata*, *narrata* ja *erehdyttää*, tukevat ja täydentävät sanakirjassa annettuja määritelmiä. Sen sijaan *petkuttaa*- ja *jallittaa*-verbien kohdalla sanakirja-artikkeli koostuu merkityksen selittämisen sijaan lähisynonyymien listauksesta, johon tutkimustuloksiani ei voi verrata. Lisäksi *jallittaa*-verbin kohdalla tutkimukseni ei vahvista sanakirjassa annettua urheiluun liittyvää merkitystä.

Tutkimukseni tulokset ilmaisevat tutkimieni huijaamisverbien tendenssinomaisia piirteitä, jotka vahvistavat kognitiivisen semantiikan näkemystä siitä, että eri muotoisilla sanoilla on myös eriävät merkitykset (Kuiiri 2012: 84; Onikki 2002: 88). Suuntaa antavia tuloksista tekevät suhteellisen pieni tutkimusaineisto sekä introspektion vaikutus tulokseen. Introspektiolla tarkoitetaan tutkijan omaan kielitajuun perustuvia havaintoja ja päätelmiä (Huumo & Sivonen 2010: 34). Introspektiota käytin tutkimuksessani etenkin luokitellessani tutkimusaineistoa luomiini kehyksiin, sillä jouduin aina jollakin tasolla päätelemään, mitä mikäkin ilmaus kontekstissaan tarkoittaa. Huumon ja Sivosen (2010: 35) mukaan Talmy kuitenkin mainitsee, ettei merkitysten tutkimusta pysty toteuttamaan käyttämättä tutkijan introspektiota.

Korpuksen valitseminen tutkimusaineistoksi vaikutti tutkimukseeni siten, että huijaamisverbien merkityksen vakavuutta oli vaikea tarkastella. Tutkija ei voi korpusaineiston perusteella tietää, onko huijaaminen ollut vitsi, leikkimielinen jekku vai vakava teko ja onko vakavuudeltaan erilaisiin tilanteisiin valittu eri huijaamisverbi. Ainoastaan leikkimielisen *narrata*- ja vakavamielisen *erehdyttää*-verbin välisen eron pystyi päätelemään esiintymiskontekstiin liittyvien aiheiden perusteella. Jatkotutkimuksena voisikin olla antoisaa toteuttaa huijaamisverbien merkitystä tarkasteleva tutkimus kyselytutkimuksena, jossa informantit voisivat suoraan kuvailla, millaisena he kunkin huijaamisverbin merkityksen kokevat. Jatkotutkimuksessa voisi myös tutkia tarkemmin huijaamisverbien syntaktisia subjekteja ja objekteja, sillä laatimani semanttiset merkitysryhmät saattoivat olla niille liian laveita, eivätkä hienommat eroavaisuudet päässeet sen tähden esille.

Tutkimustuloksiani voi hyödyntää sanakirja-artikkeleiden tekemisessä, ja kehittämäni tutkimusmenetelmä antaa toivottavasti vinkkejä muillekin merkityseroja tutkiville pro gradun tekijöille. Huijaamisverbien lisäksi suomen kielessä on nimittäin löydettävissä lukuisia muitakin sanapesyeitä, joissa on paljon synonyymisiä ilmauksia. Siksi tällä tutkimuskentällä on vielä runsaasti tilaa uusille lähisyronyymejä tarkasteleville semanttisille tutkimuksille.

AINEISTO

Suomi24 virkkeet -korpus 2001–2020. Korp [tekstikorpus]. Kielipankki. Saatavilla osoitteessa <https://korp.csc.fi>. Aineisto haettu 7.11.2021.

LÄHTEET

- ANTTILA, FANNI 2019: *Verbien lampsia, löntystä, saapastella, talsia ja tallustaa kognitiivista semantiikkaa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- CROFT, WILLIAM 2000: *Explaining language change: An evolutionary approach*. Harlow: Longman Linguistics Library
- 2003: The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies. – René Dirven & Ralf Pörings (toim.), *Metaphor and metonymy in comparison and contrast* s. 161–205. Berlin: Mouton de Gruyter.
- EVANS, VYVYAN – GREEN, MELANIE 2006: *Cognitive linguistics. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- HADDINGTON, PENTTI – SIVONEN, JARI 2010: *Kielentutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede*. Helsinki: Gaudeamus.
- HUUMO, TUOMAS – SIVONEN, JARI 2010: Leonard Talmy – Kognitiivisen kielitieteen klassikko. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielen tutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 19–40. Helsinki: Gaudeamus.
- HYNÖNEN, EMMI 2008: Keskustelufoorumit – ajatustenvaihtoa verkossa. – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 186–190. Tietolipas 220. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JUNTTO, VENLA 2021: *Tulos oli nilkuttava. Verbien liikata, linkata, linkuttaa, nilkuttaa ja ontua semantiikkaa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1997: *Sana, merkitys, maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Helsinki: Finn Lectura.
- KEMPPAINEN, TEIJO 2019: Rosvota, ryöstää, ryövätä ja varastaa lähimerkityksisten verbien semantiikkaa. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- KS = Kielitoimiston sanakirja 2020. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2020. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi> (25.3.2021).

- KUIRI, KAIJA 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Finn Lectura.
- KÖVECSES, ZOLTÁN 2006: *Language, mind, and culture. A practical introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of cognitive grammar. Volume 1. Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- 1991: *Foundations of cognitive grammar. Volume 2. Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LEINO, PENTTI 1993: *Suomen kielen kognitiivista kielioppia 1. Polysemia. Kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- NIDA, EUGENE A. 1975: *Componential analysis of meaning. An introduction to semantic structures*. Approaches to semiotics, 57. The Hague: Mouton Publishers.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. – Pentti Haddington, Jari Sivonen (toim.), *Kielen tutkimuksen modernit klassikot. Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 41–70. Helsinki: Gaudeamus.
- ONIKKI, TIINA 2002: Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielentutkimuksen merkitysnäkemyksestä. – Anu Airola, Heikki J. Koskinen, Veera Mustonen (toim.), *Merkillinen merkitys*. s. 85–114. Helsinki: Gaudeamus.
- ORPANA, TERTTU 2000: Kiertämisen lingvistinen profiili. – *Virittäjä* 104 (3) s. 459–462.
- PÄIVIÖ, PIA 2007: *Suomen kielen asti ja saakka. Terminatiivisten partikkelien synonymia, merkitys, käyttö ja kehitys sekä asema kieliopissa*. Turku: Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- SAEED, JOHN I. 2009: *Semantics. Third edition*. Chichester: Wiley-Blackwell. A John Wiley & Sons, Ltd., Publication.
- Salo, Essi 2016: *Ohessa ja ohella -grammien semantiikkaa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- SKTS = SAUKKONEN, PAULI – HAIPUS, MARJATTA – NIEMIKORPI, ANTERO – SULKALA, HELENA 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. Porvoo: WSOY
- SIVONEN, JARI 2002: Kognitiivinen näkökulma lähimerkityksisiin paikanmuutosverbeihin. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 513–533. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 869. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- 2005: *Mutkia matkassa. Nykysuomen epäsuoraa reittiä ilmaisevien verbien kognitiivista semantiikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1017. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2012: Kuka on *suomalainen*? Kehyssemantiikan näkökulma kansallisuuskategoriiaan. – *Folia Uralica Debreceniensia* 19. 193–203. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- SS = *Synonymisanakirja*. Toimittanut Harri Jäppinen. Porvoo: WSOY 1999.
- Suomi24 Keskustelun ohjeet*. Suomi24. <https://www.suomi24.fi/opastus/keskustelu> (20.10.2021).
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics. Volume 1: Concept structuring systems. Language, speech, and communication*. Cambridge: The MIT Press.
- TTP = Tieteen termipankki 2017. <https://tieteentermipankki.fi> (22.12.2021).
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7 (15.12.2021).